

Nářečí českého národního jazyka

Nářečí českého národního jazyka

Nářeční rozrůznění: 14.–16. století

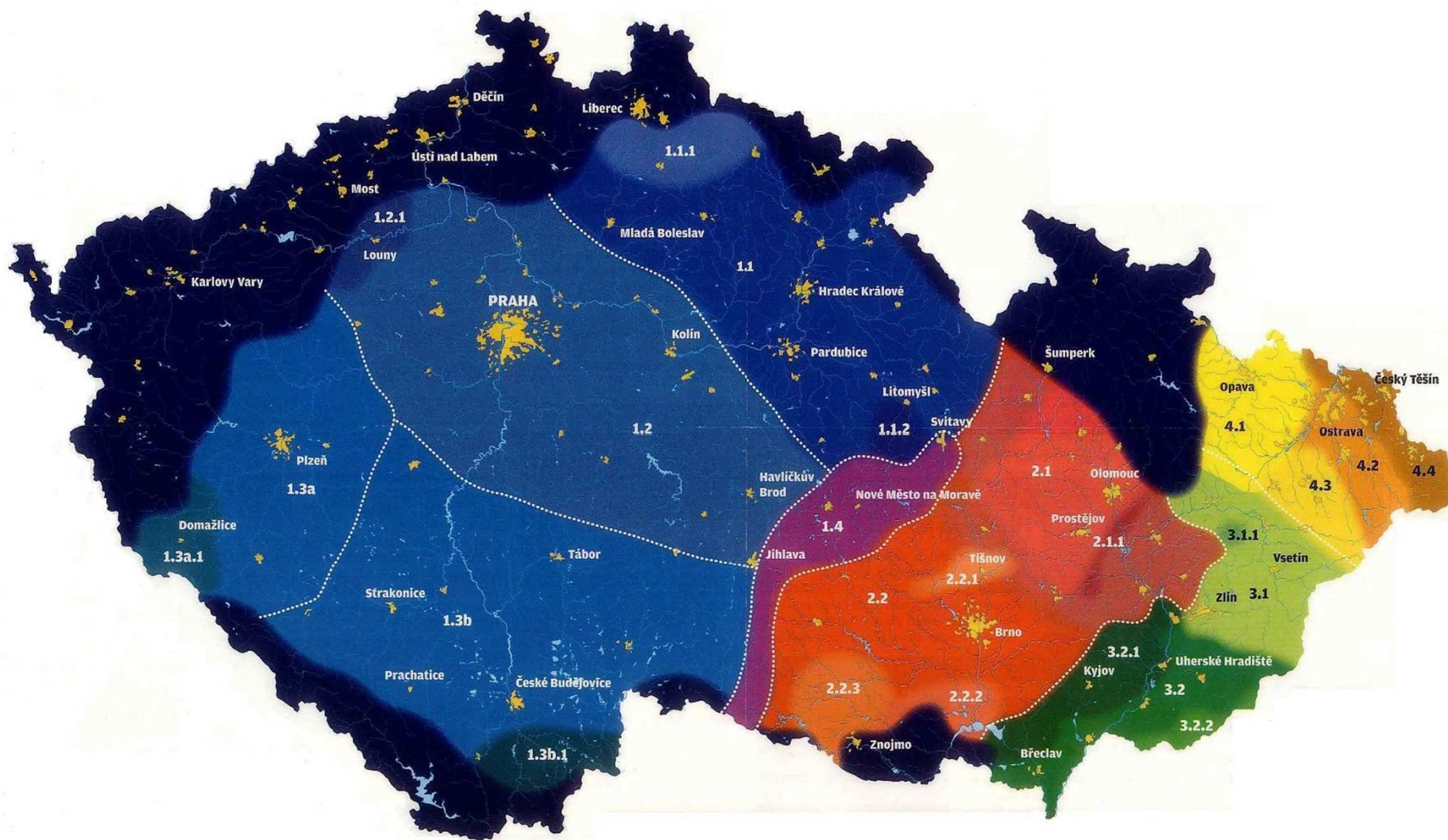
Výrazným diferenčním jevem – různé střídnice
za staré *ý* a *ú*.

Hlavní nářeční skupiny:

- nářečí východomoravská (*múka, starý*)
- nářečí slezská (*muka, stary*)
- česká nářečí v užším smyslu (*mouka, starej*)
- nářečí středomoravská (*móka, staré*)

Mapa nářečí českého národního jazyka

<http://www.ujc.cas.cz/sd/publikace/knizni/dialektologicke-odd-publikace/Mapa-ceskych-nareci.html>

Soustavný zájem o nářečí

- Práce dialektologů od 40. let 20. století
- *Pravidla pro vědecký přepis dialektických zápisů* (1943; rozšířená verze 1951)

např.:

šťestí	= <i>šťestí</i>
pěkný	= <i>pjekní</i>
když	= <i>gdiš</i>
do Prahy	= <i>do Prahi</i>

Nářečí na Moravě a ve Slezsku

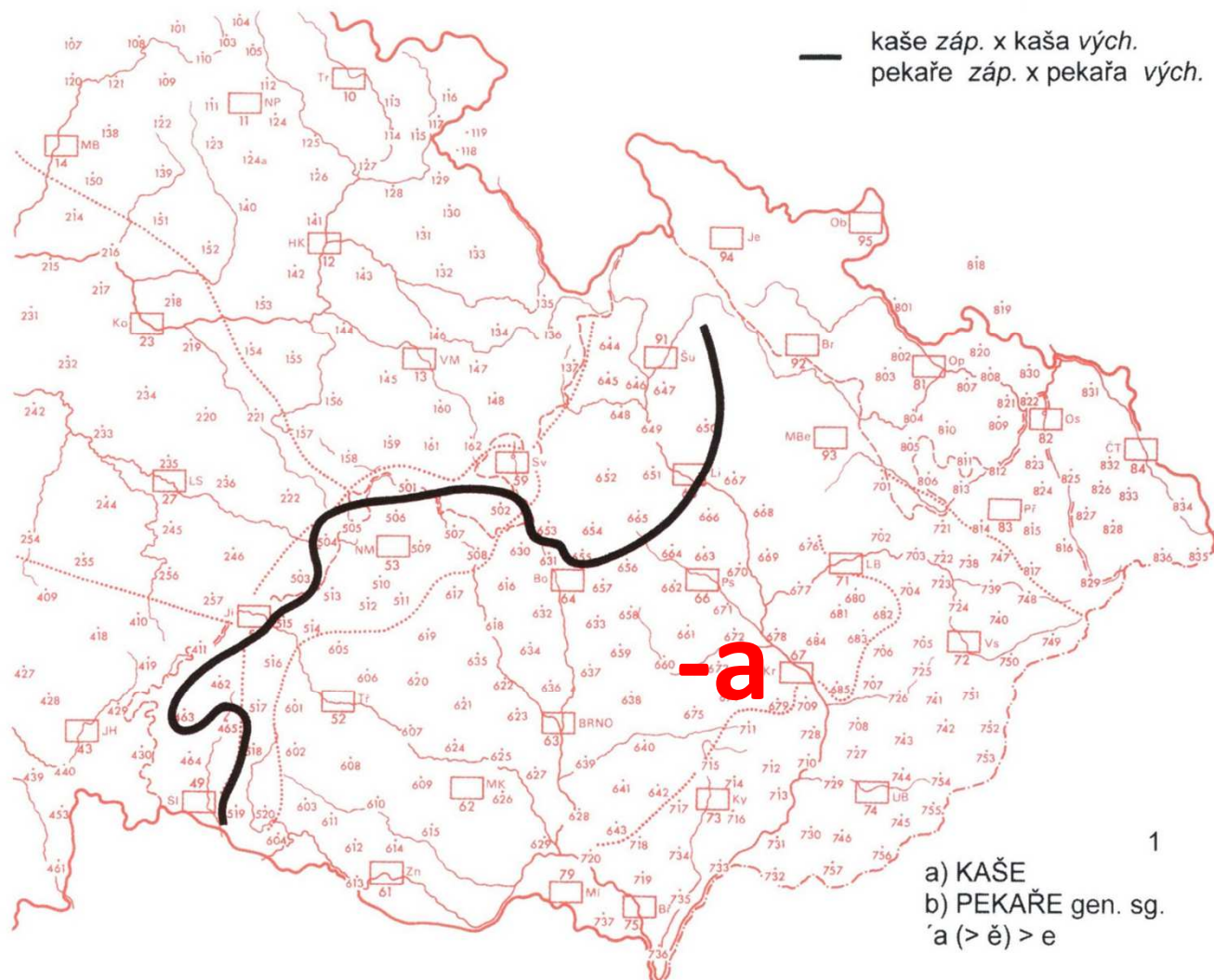
Tři nářeční skupiny:

- **středomoravská** (hanácká)
- **východomoravská** (moravskoslovenská)
- **slezská** (lašská)

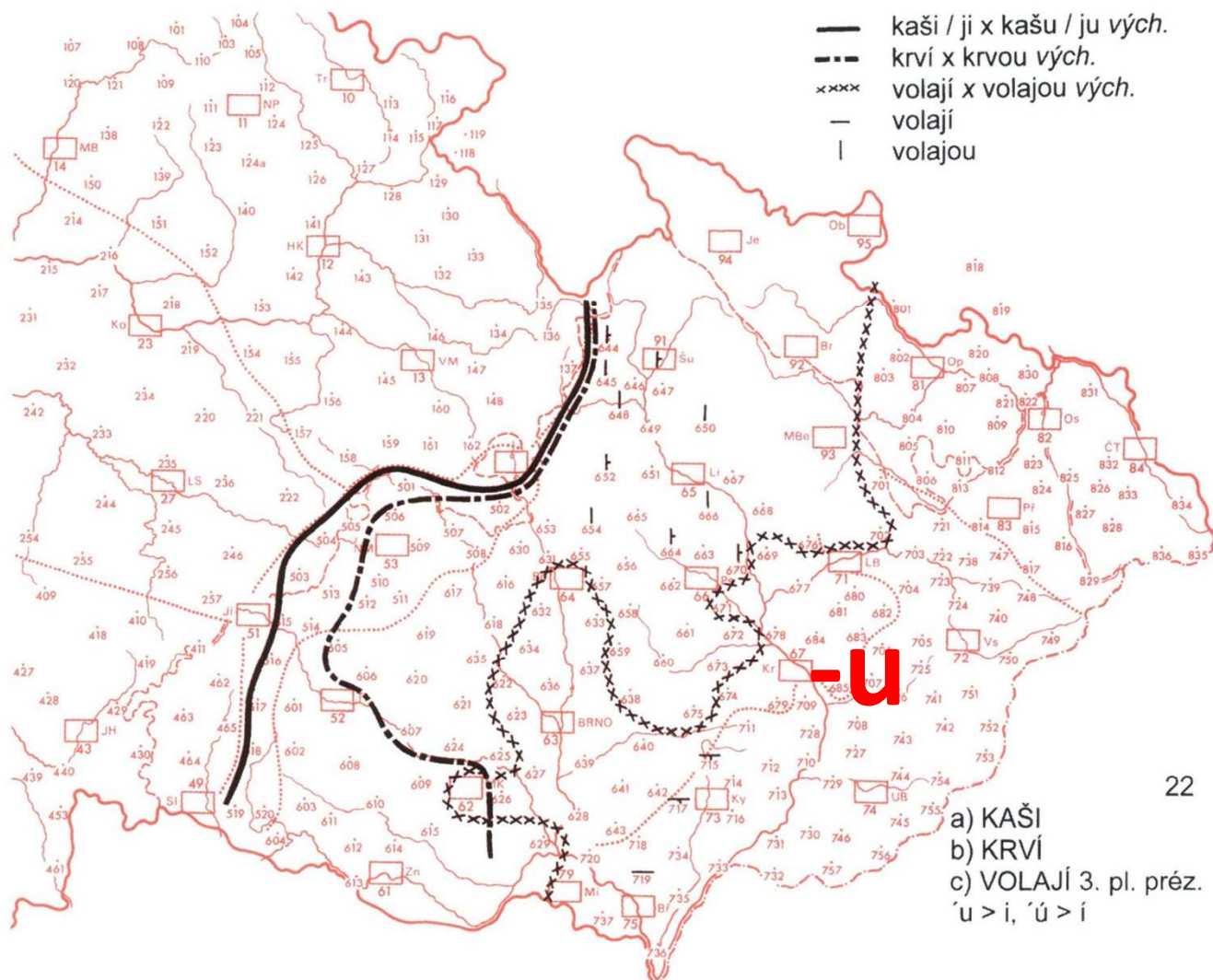
K nářečím v historickém moravském areálu patří i většina území **českomoravských nářečí** – typově se řadí k českým nář. v užším smyslu.

SPOLEČNÉ ZNAKY NÁŘEČÍ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

neprovedená přehláska 'a > (ě >) e v konc.
(kromě sz.): typ *naša čepica*

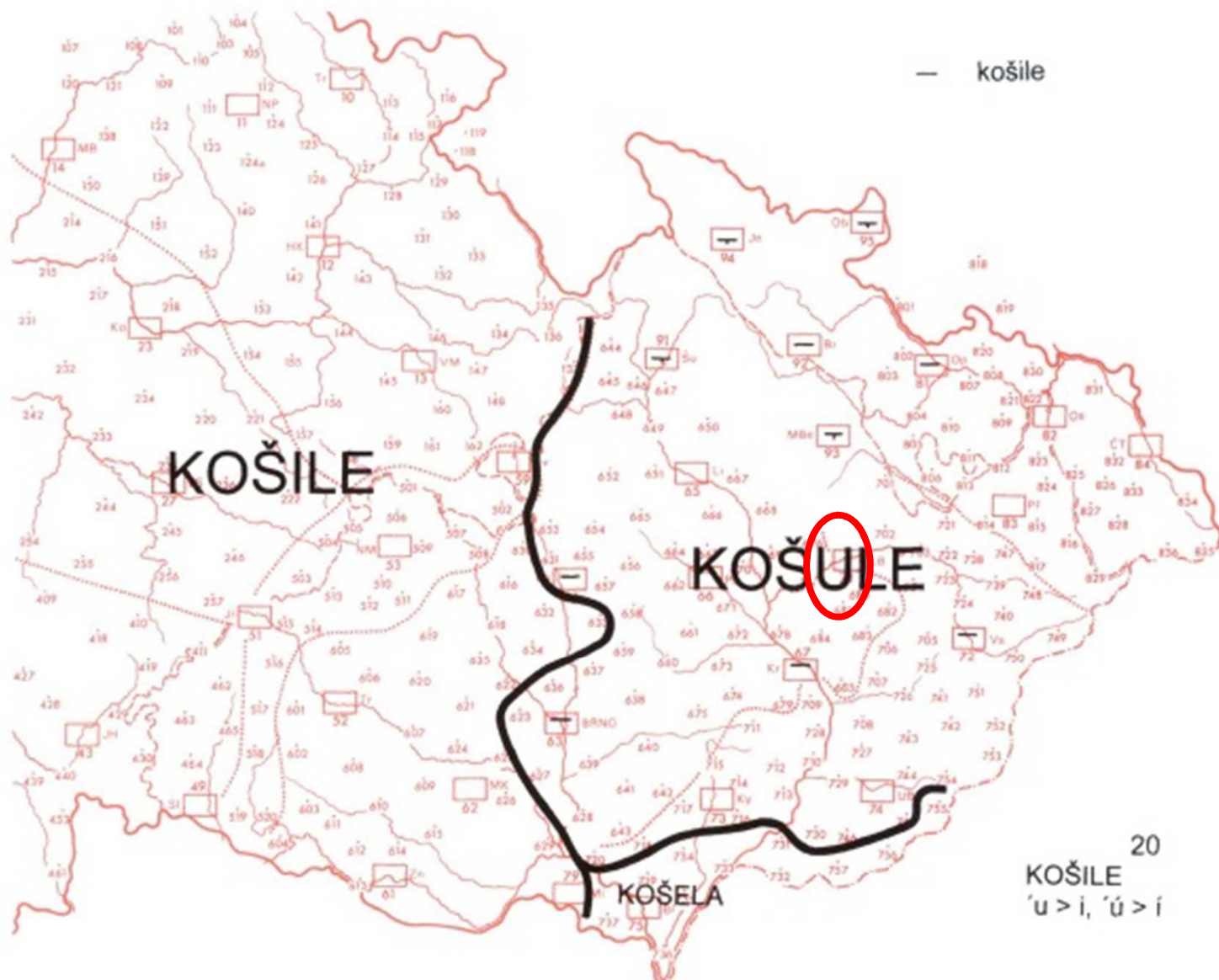

neprovedená přehláska 'u > i, 'ú > í
 hl. v konc.: typ našu čepicu, oňi pijú (-o, -ó)

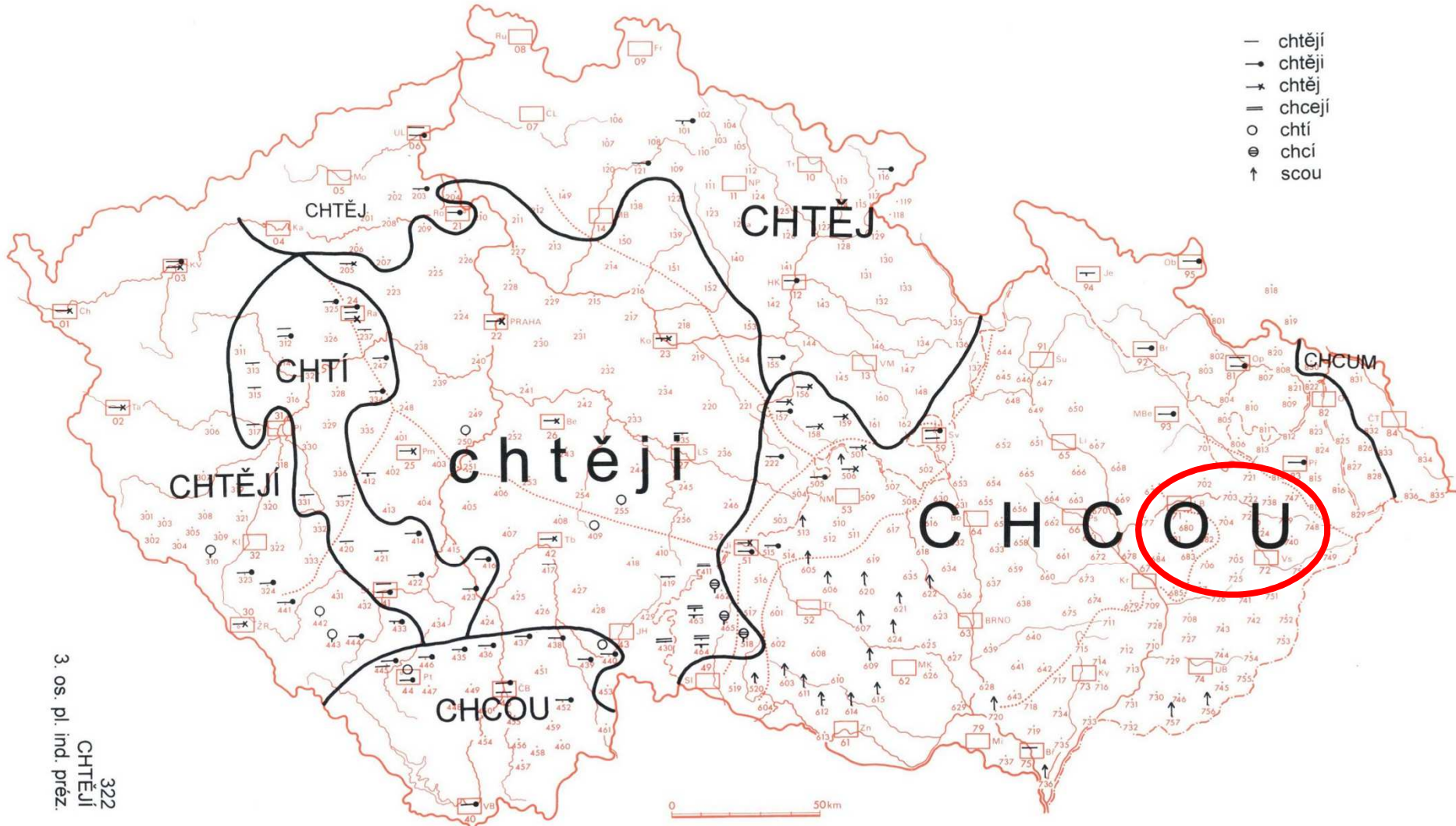
neprovedená přehláska 'u > i uprostřed slova

1. os. sg. *chcu* / *chco*

3. os. pl. *chcú* / *hcó*

- chtějí
- chtějí
- ↗ chtěj
- chcejí
- chtí
- ⊕ chci
- ↑ scou

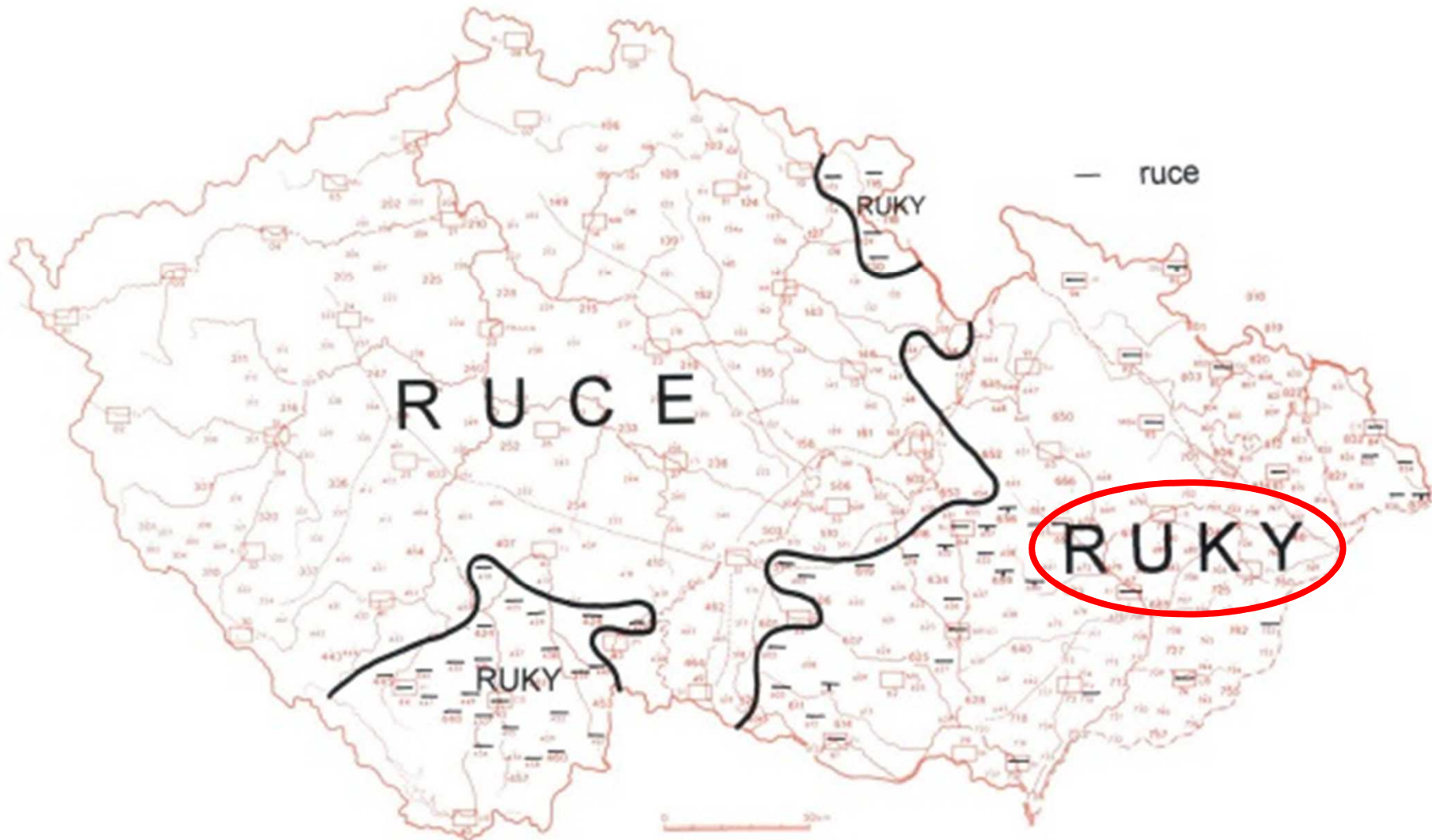

322
CHTĚJÍ
3. os. pl. ind. přez.

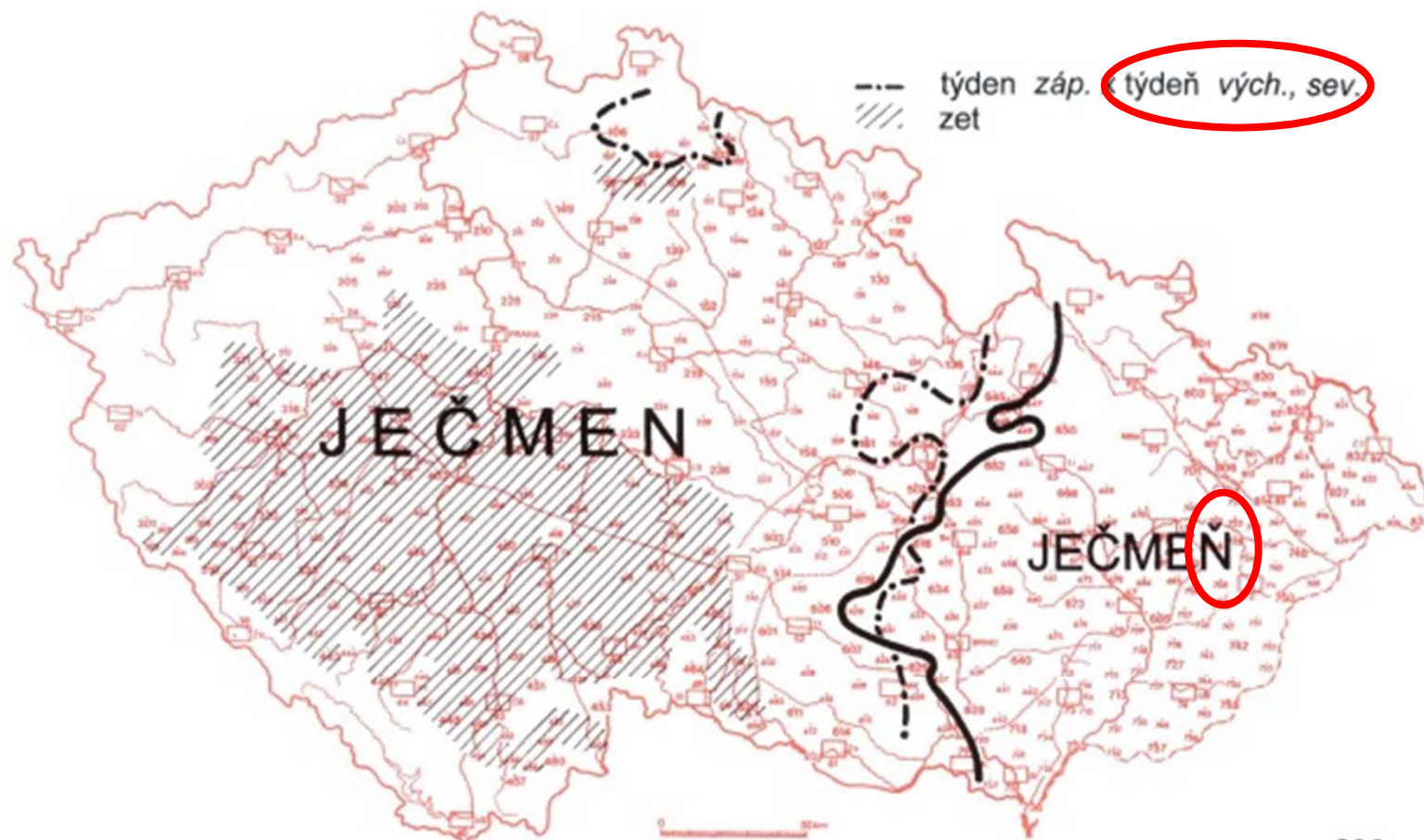
G sg. mask. tvrdého typu: *stola***a**

N pl. subst. *ruce*: *ruky* (nář. realizace -i/-y)

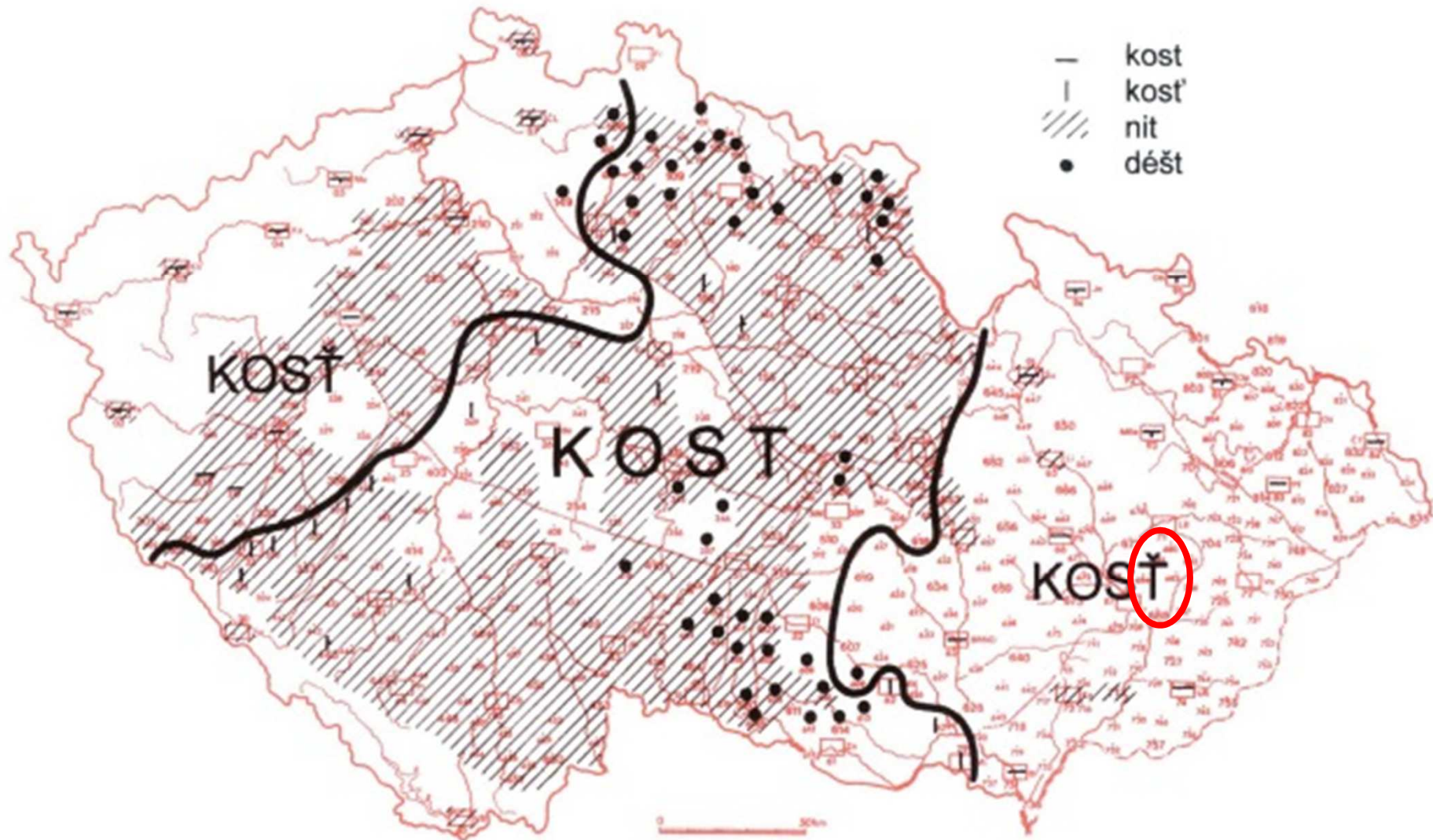
splynutí deklinace mask. typu *ječmen* a *den*
s měkkým dekl. typem: *ječmeň*, *deň*

236

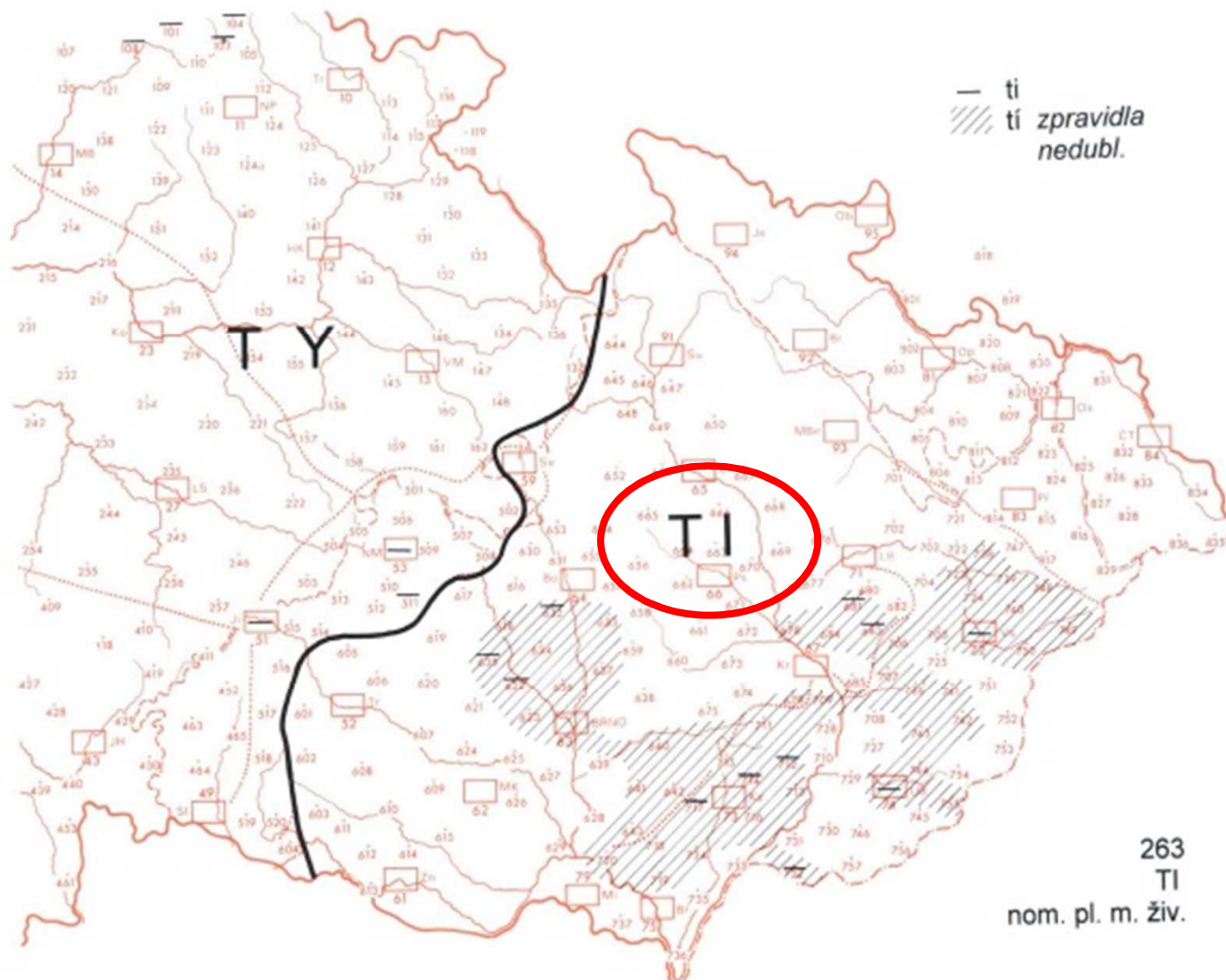
- a) JEČMEN
  - b) TÝDEN
  - c) ZEŤ
- depalatalizace

měkkost v N a A sg. f. typu *kost: radost*

rozlišování životnosti v pl. u adj. a rod.

zájmen: *ti dobří* (kluci)

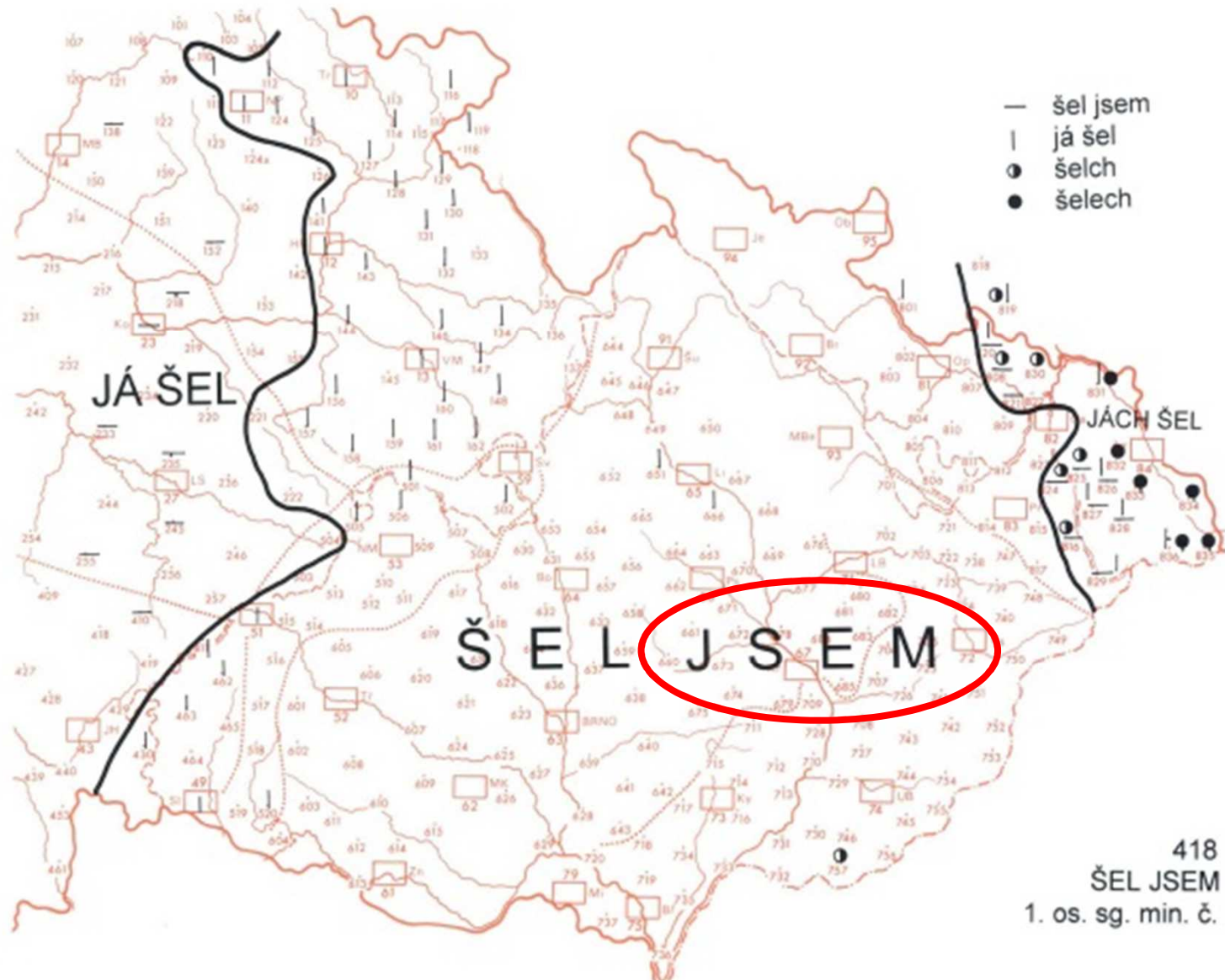
rozlišování životnosti v pl. u adj. a rod.
zájmen: *tí dobří* (kluci)

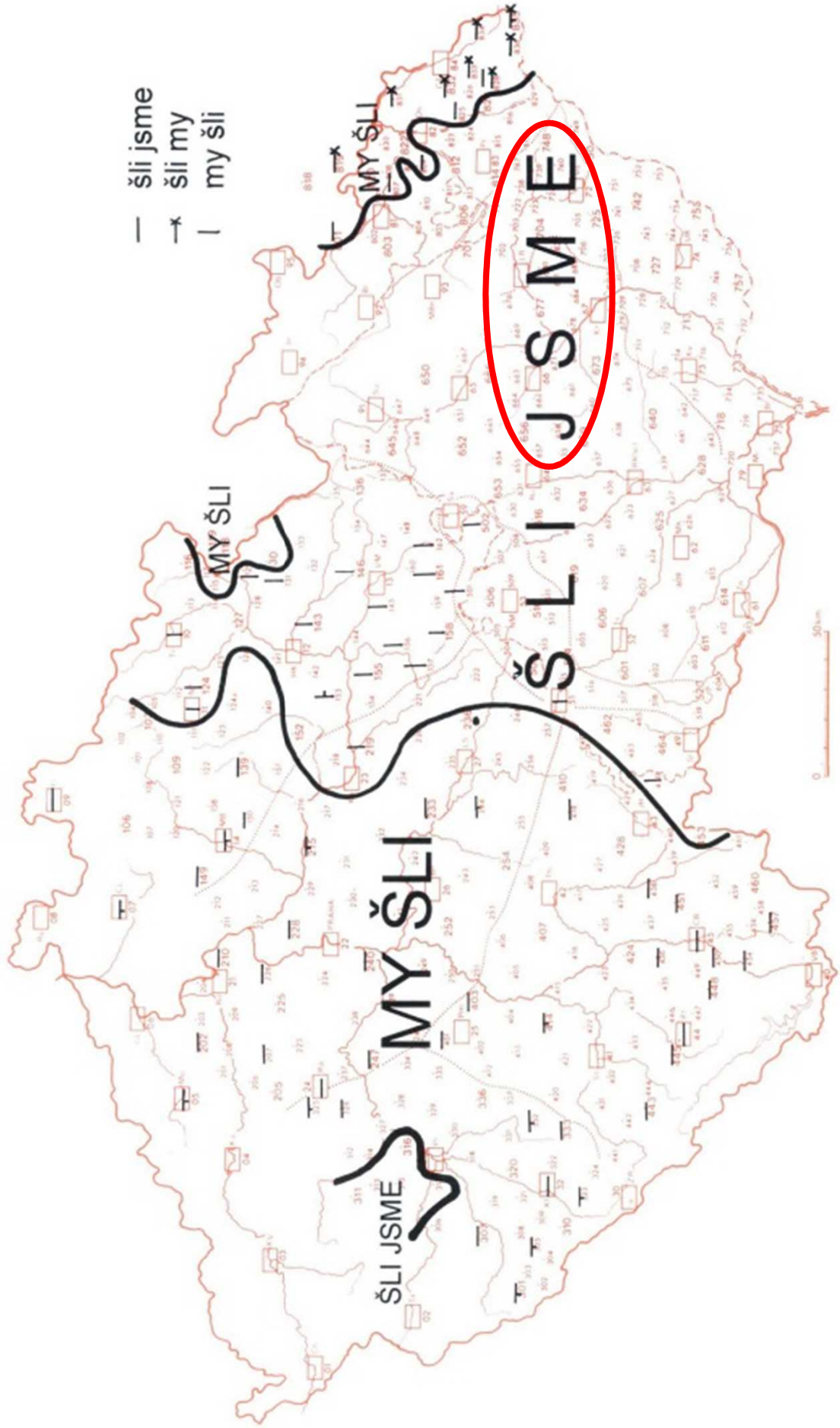

zachování pom. slovesa v 1. os. sg. i pl. min.

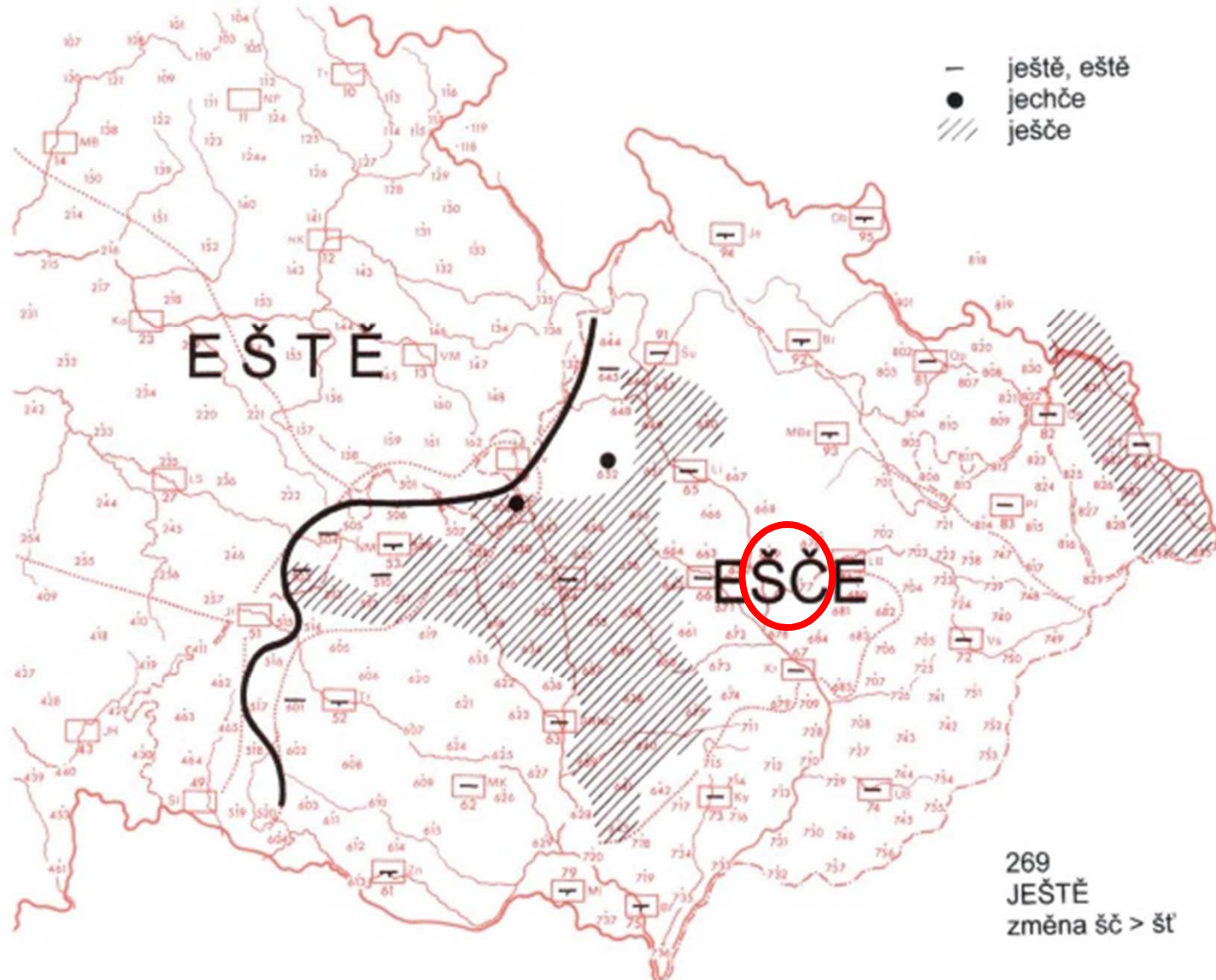
času: *vid'el sem ju*

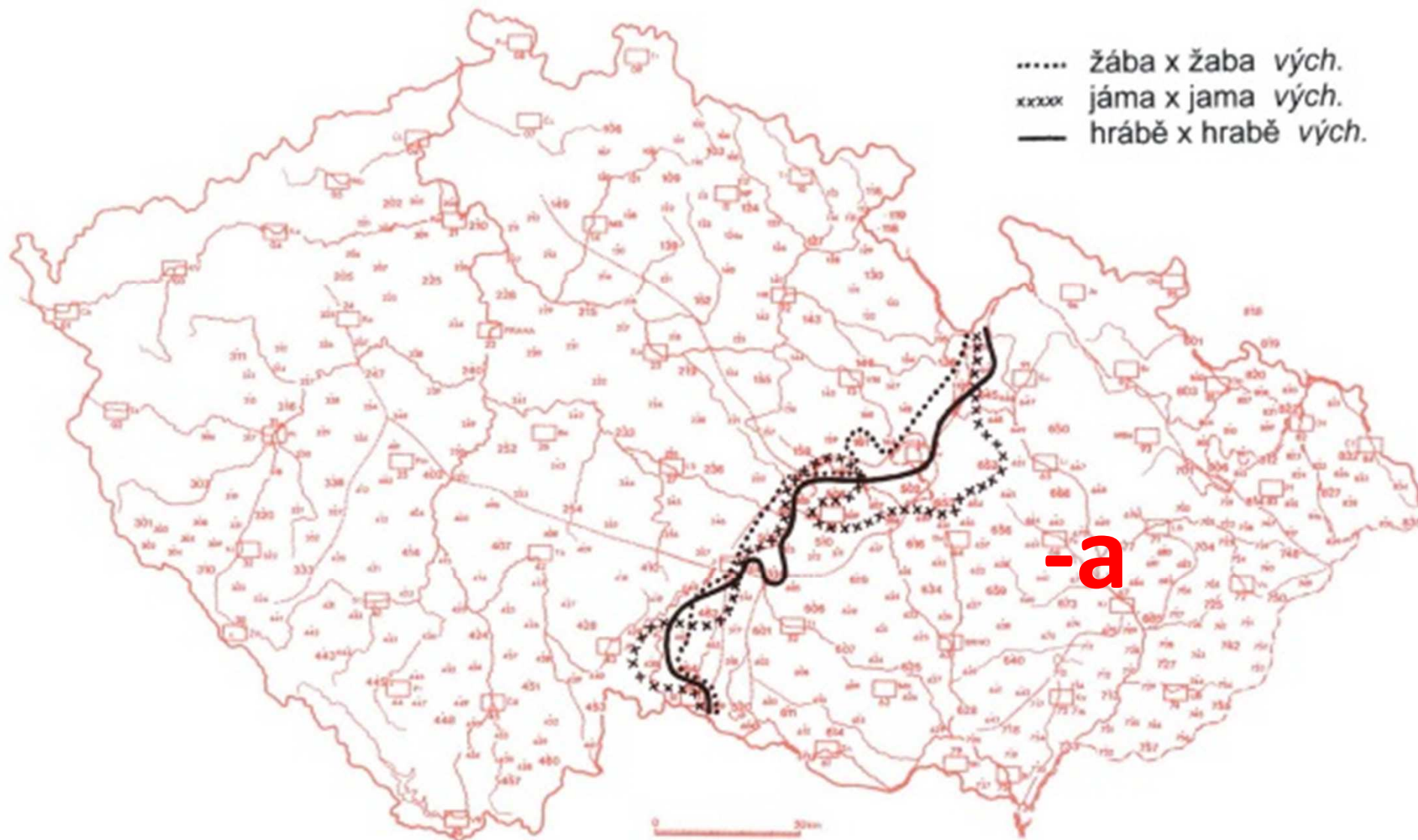
— šli jsme
—x— šli my
— my šli

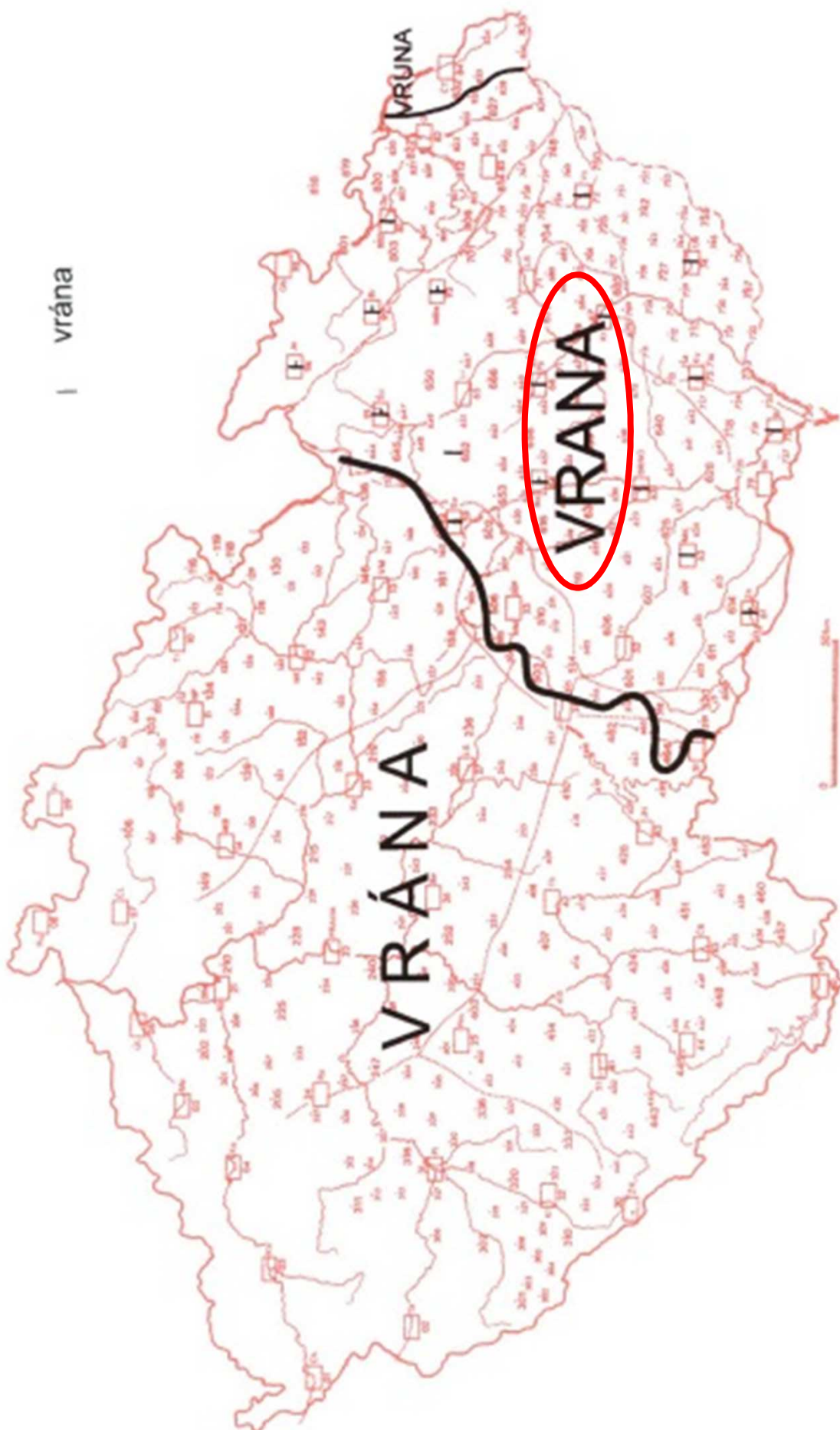

uchování skupiny šč: (j)ešče

tzv. moravská krátkost: *blato*, *žaba*, *dat*, *pit*;
infinitivy typu *chtět*, *mňet*

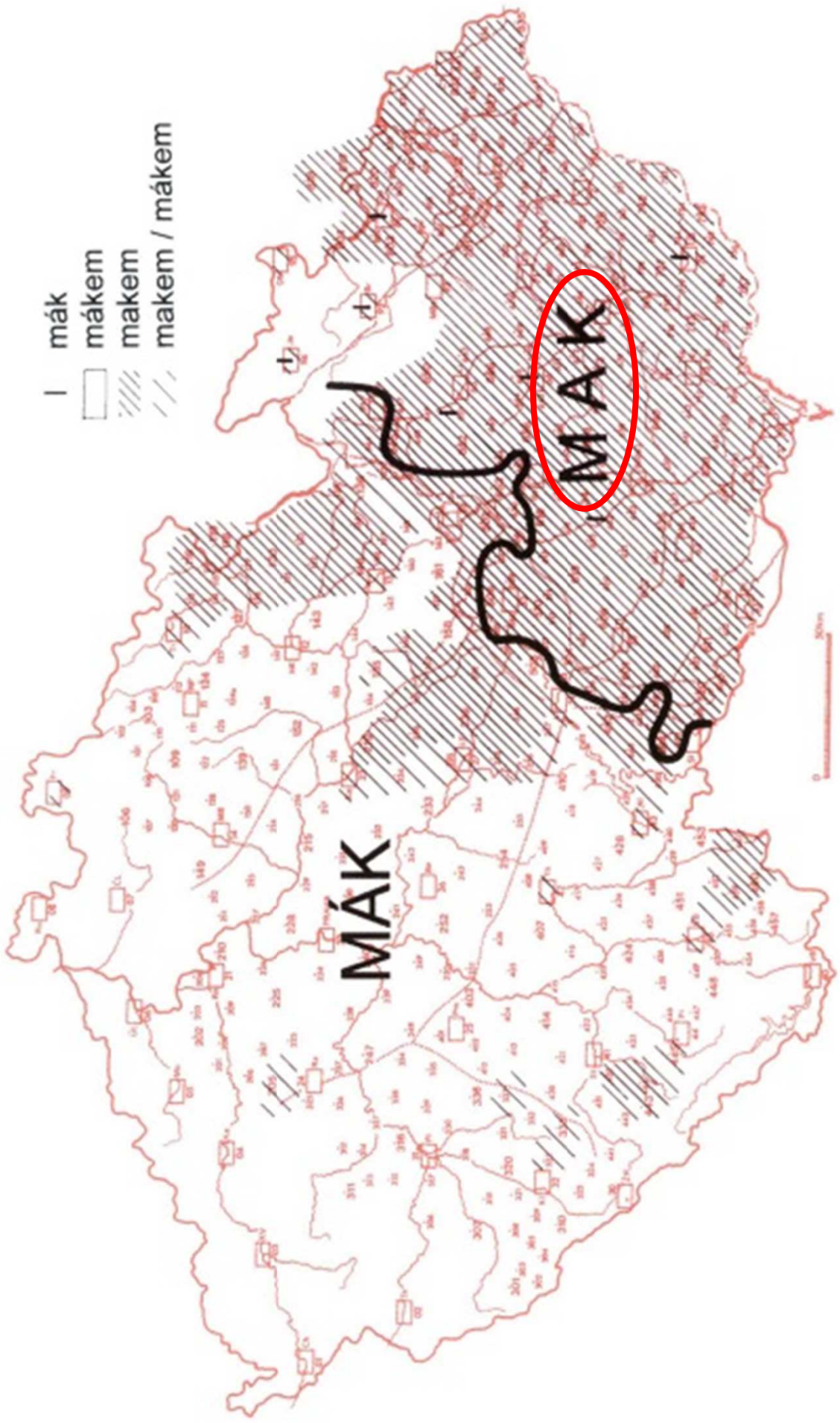
| vrāna

VRĀNA

VRĀNA

VRĀNA

0 20 km

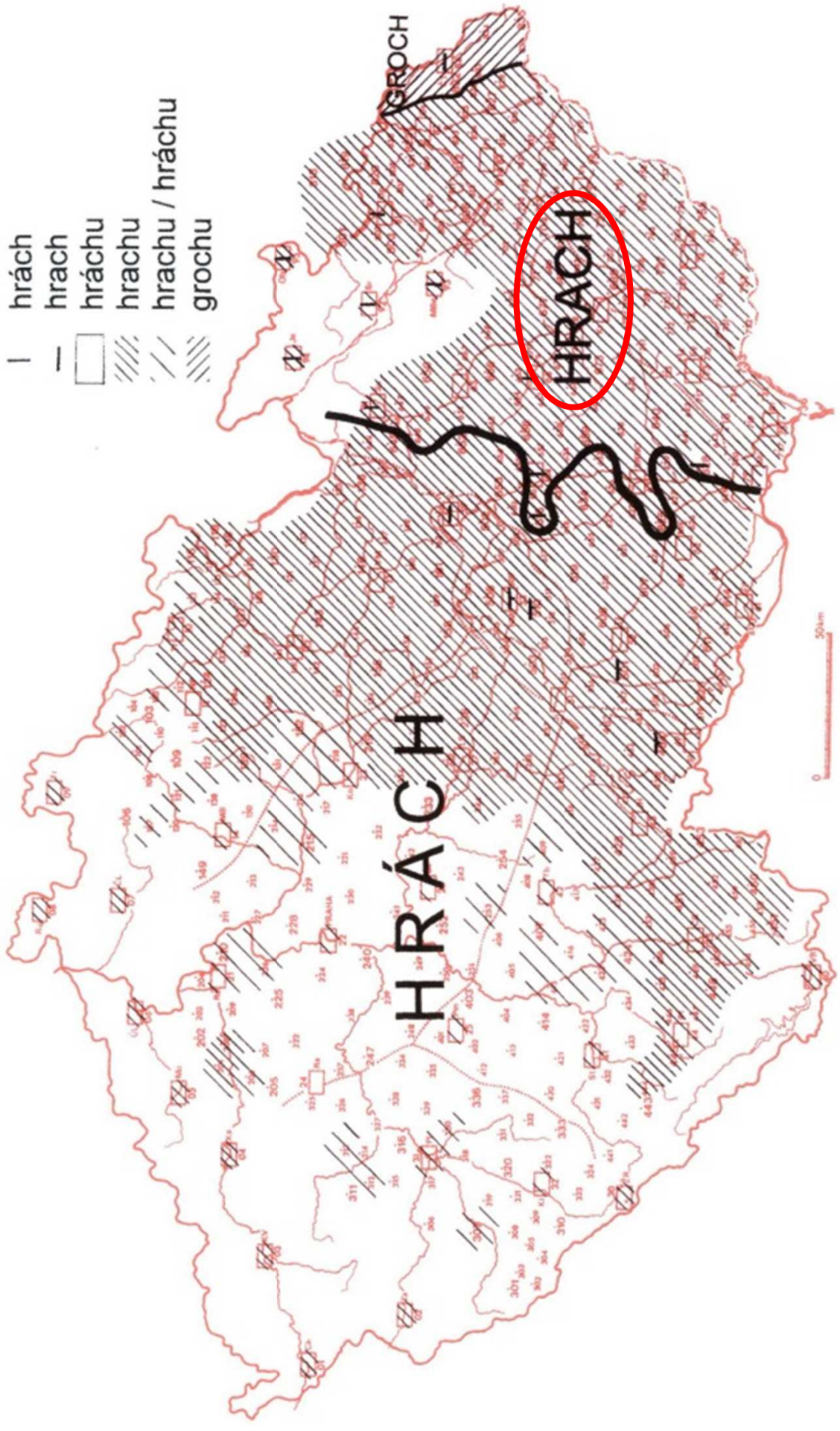
- | mák
- mákem
- ▨ makem
- ▨| makem / mákem

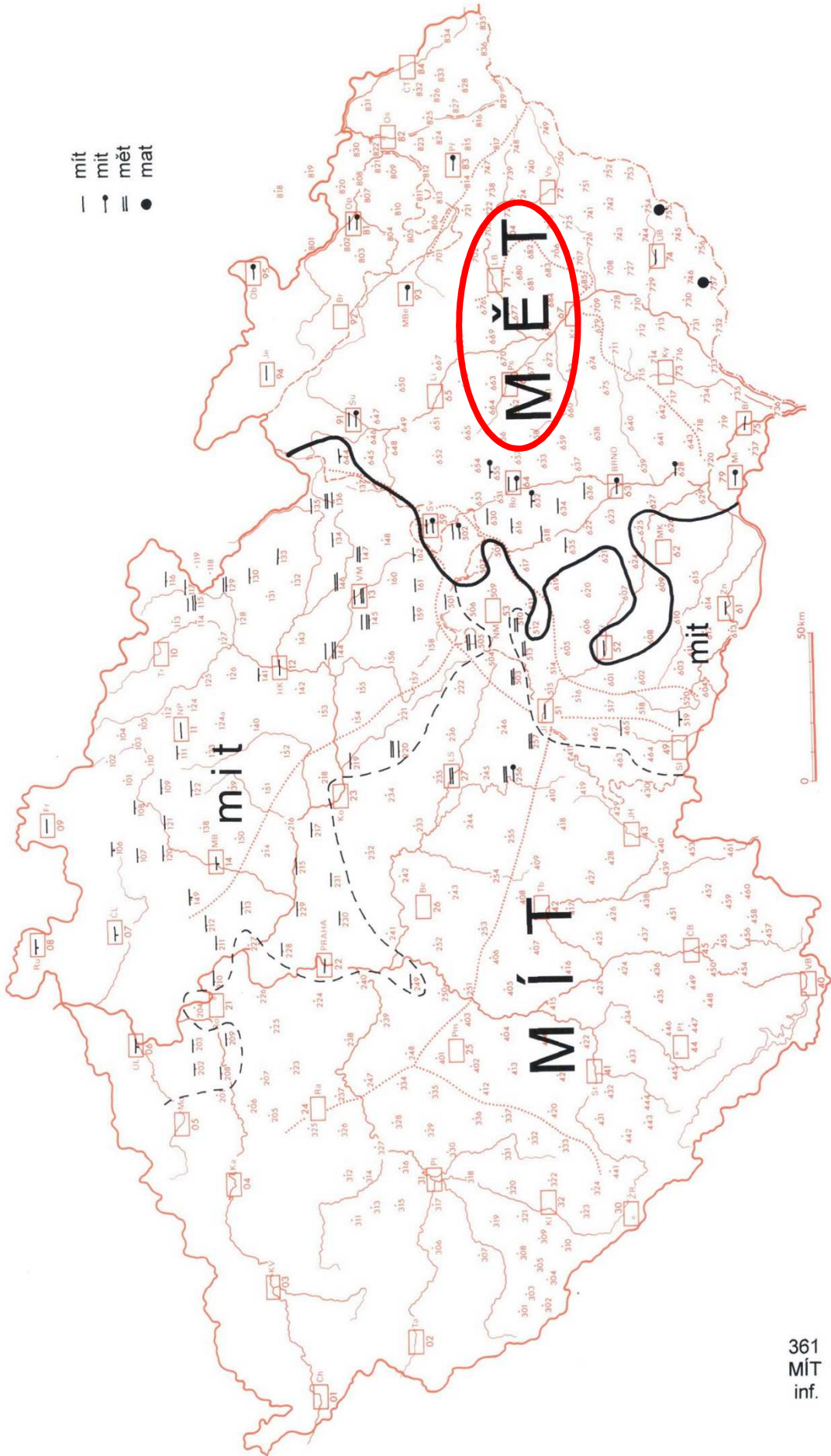
MÁK

MÁK

0 50km

- | hrách
- hrach
- hráču
- ▨ hrachu
- ▧ hrachu / hráču
- ▩ grochu

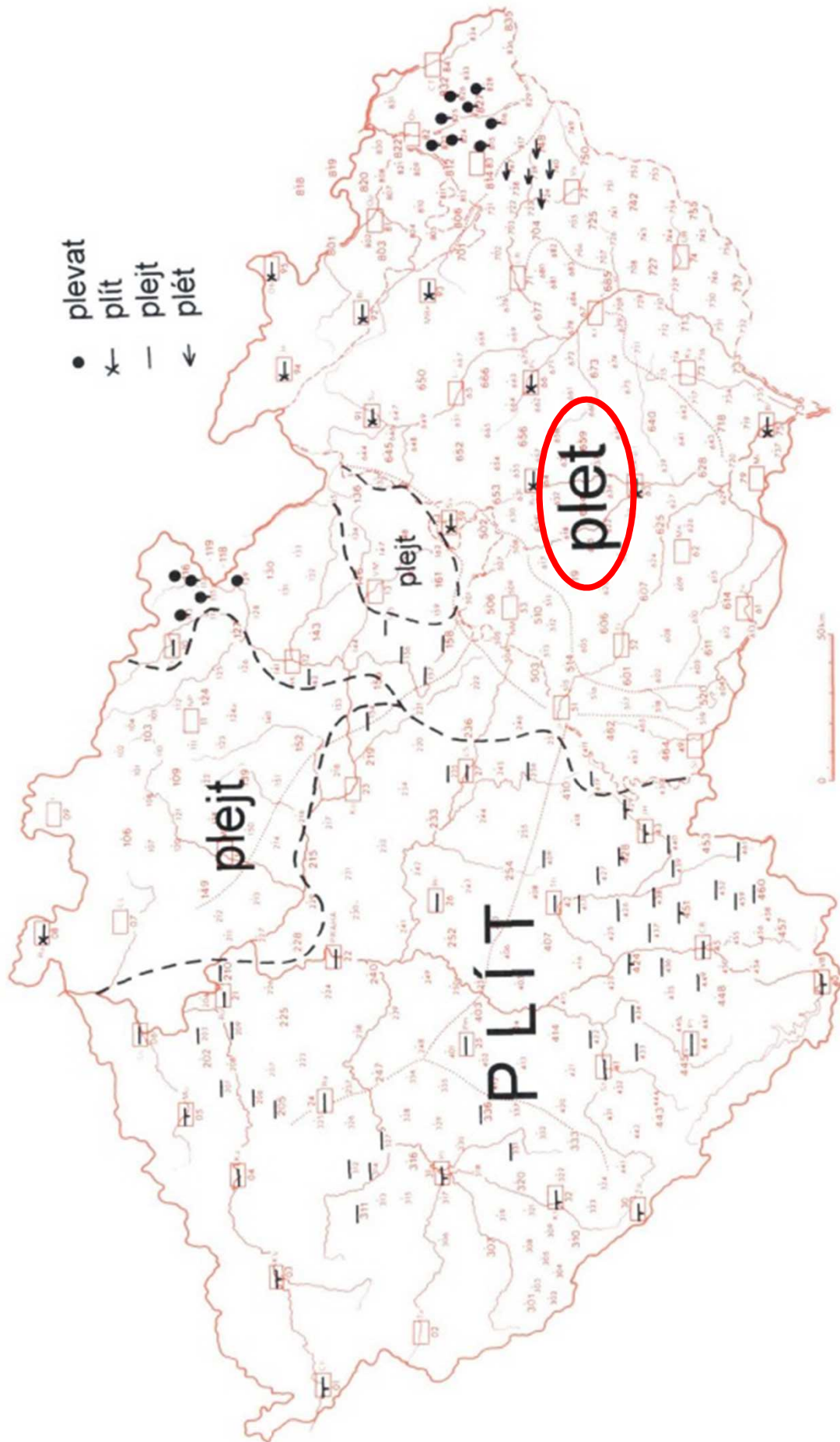

- mit
-
- |
-
- mit
- mět
- mat

361
MĚTLAVSKO
inf.

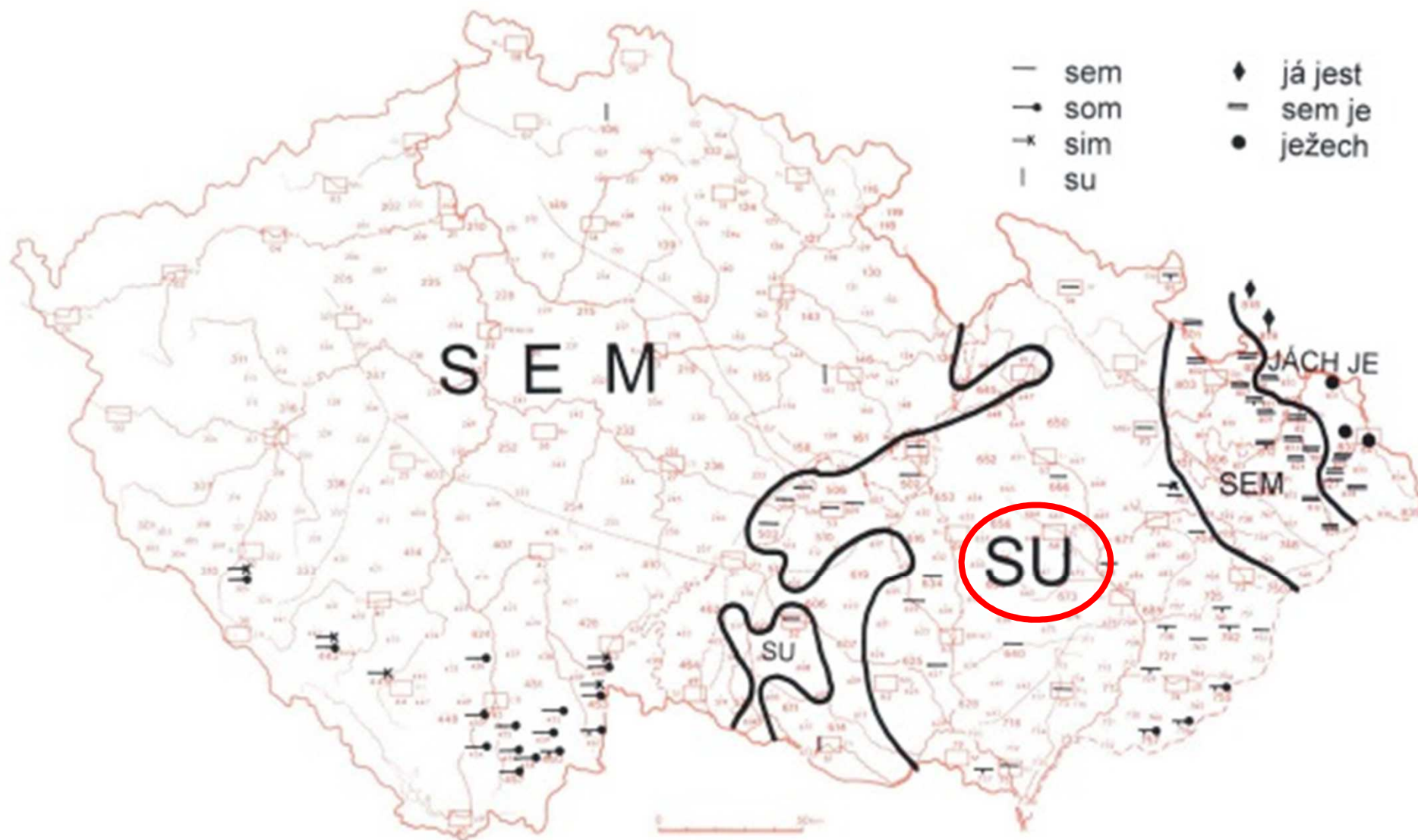
- plevat
- x plít
- plejt
- ← plét

regresivní asimilace znělosti ve skupině
sh: zh (na *zh*ledanou, *zh*odít)

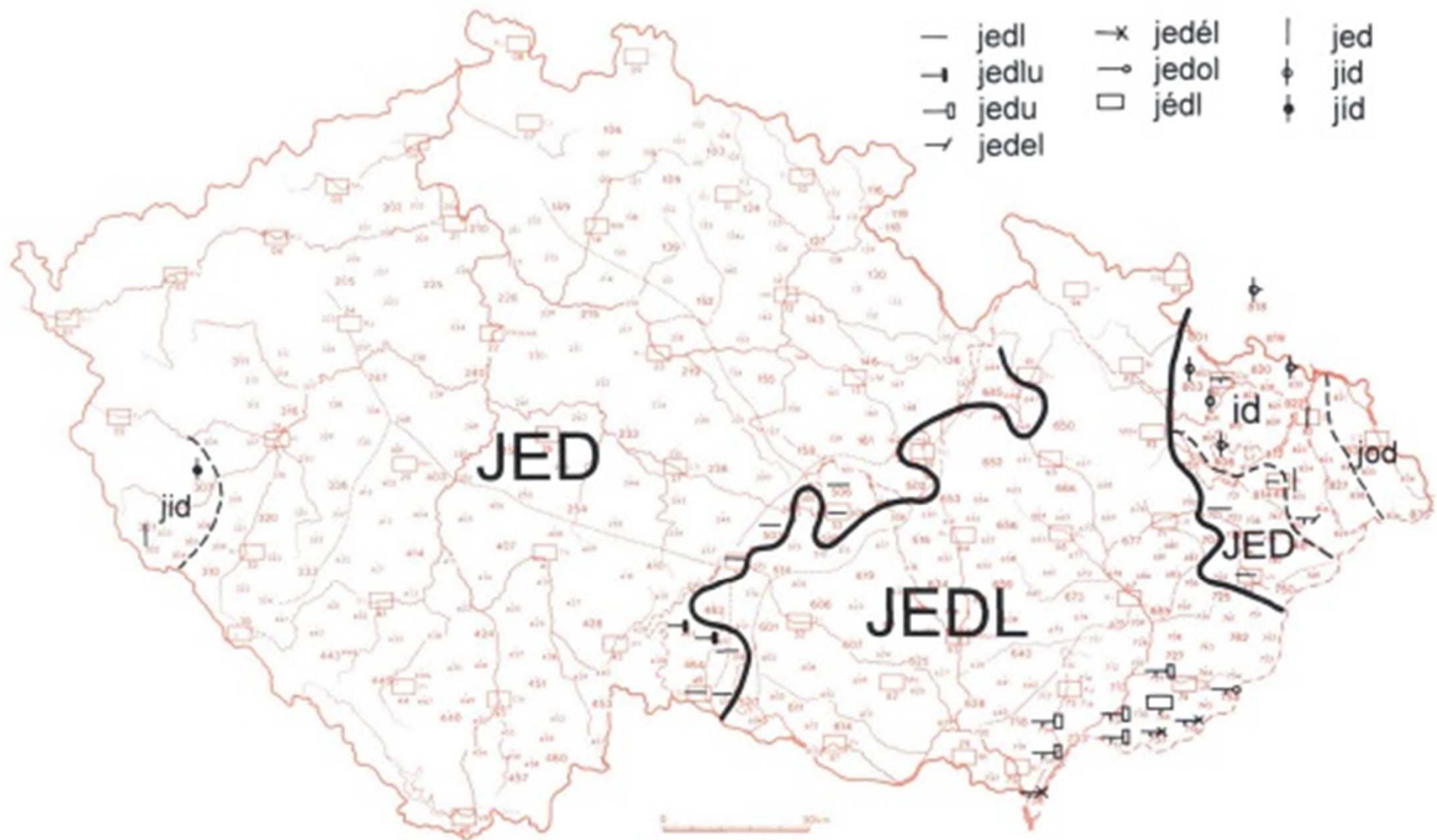

**SPOLEČNÉ ZNAKY NÁŘEČÍ
NA MORAVĚ ~~A VE SLEZSKU~~**

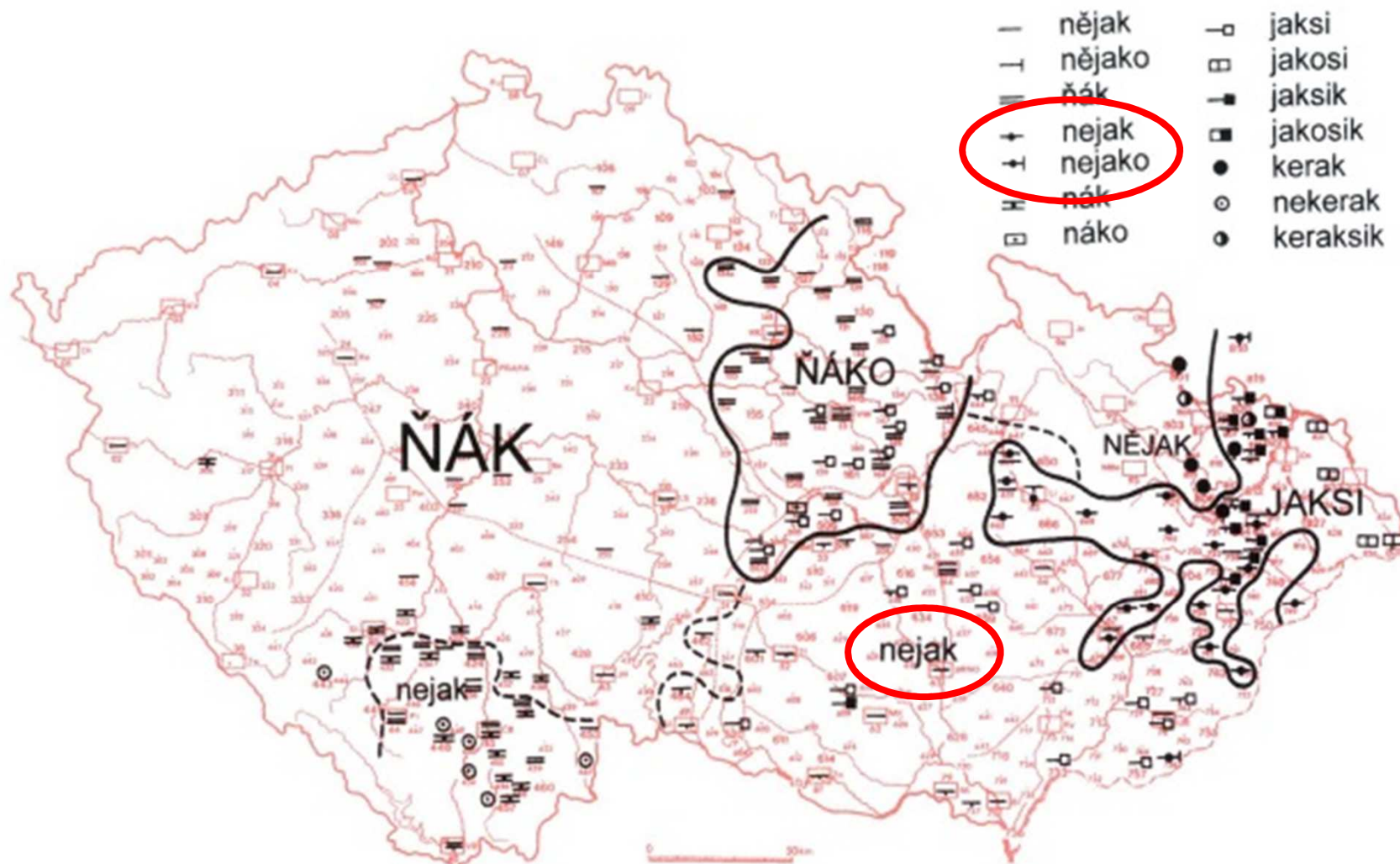
1. os. sg. sponového a existenciálního slovesa *být*: *su* z *Moravi*, *so* stará

koncové -l v tvaru sg. m. příč. min.: *jedl*

depalatalizace v předp. *ně-*
 u zájm. a zájm. adverbií: *negdo*, *neco*, *nejak*

Nářečí v Čechách

- nářeční skupina česká v užším smyslu

Území celých Čech (bez pohraničních oblastí s obyvatelstvem nářečně různorodým) a přilehlý jz. cíp Moravy.

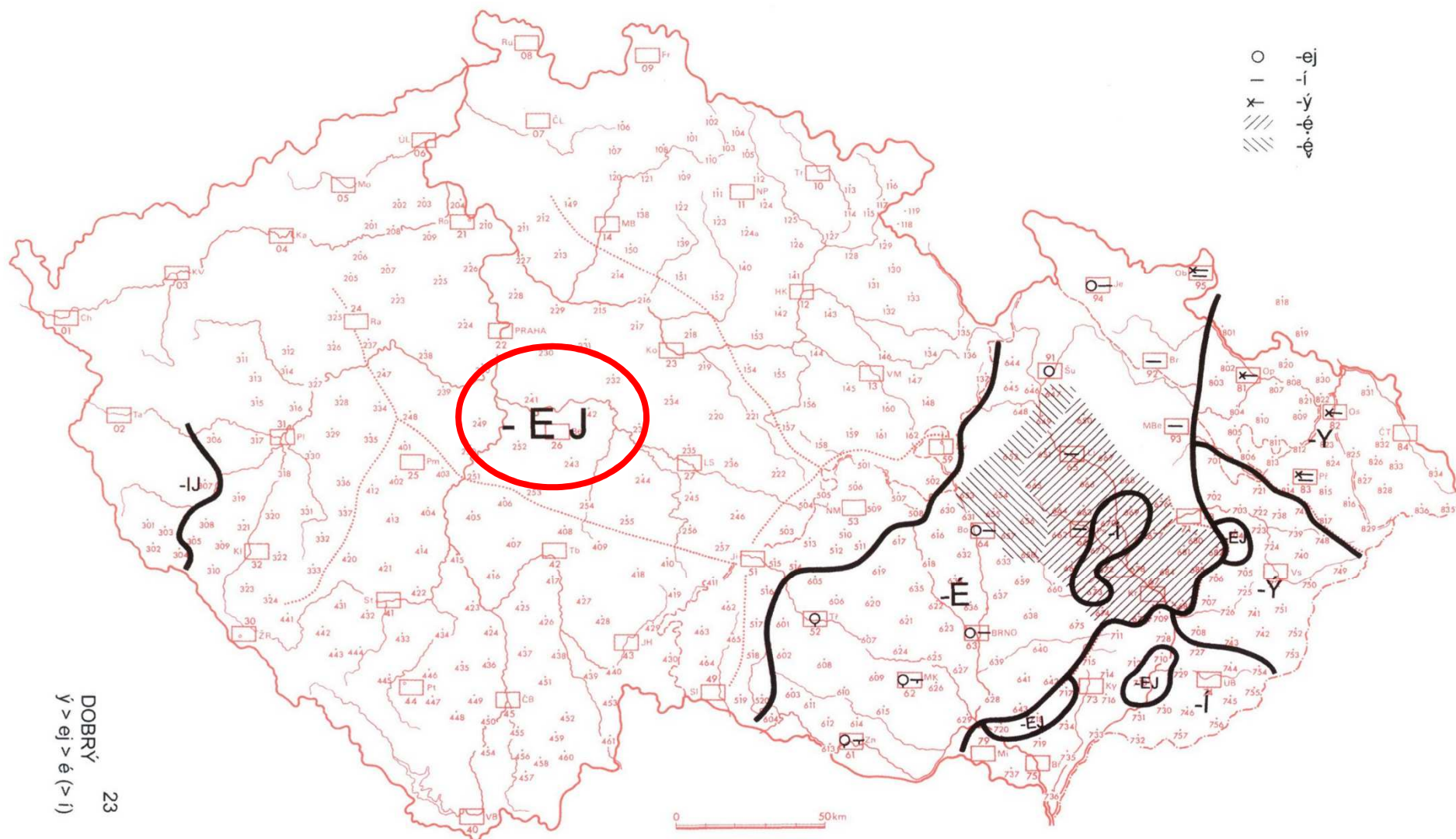
Čtyři podskupiny:

- severovýchodočeská
- středočeská
- jihozápadočeská
- českomoravská

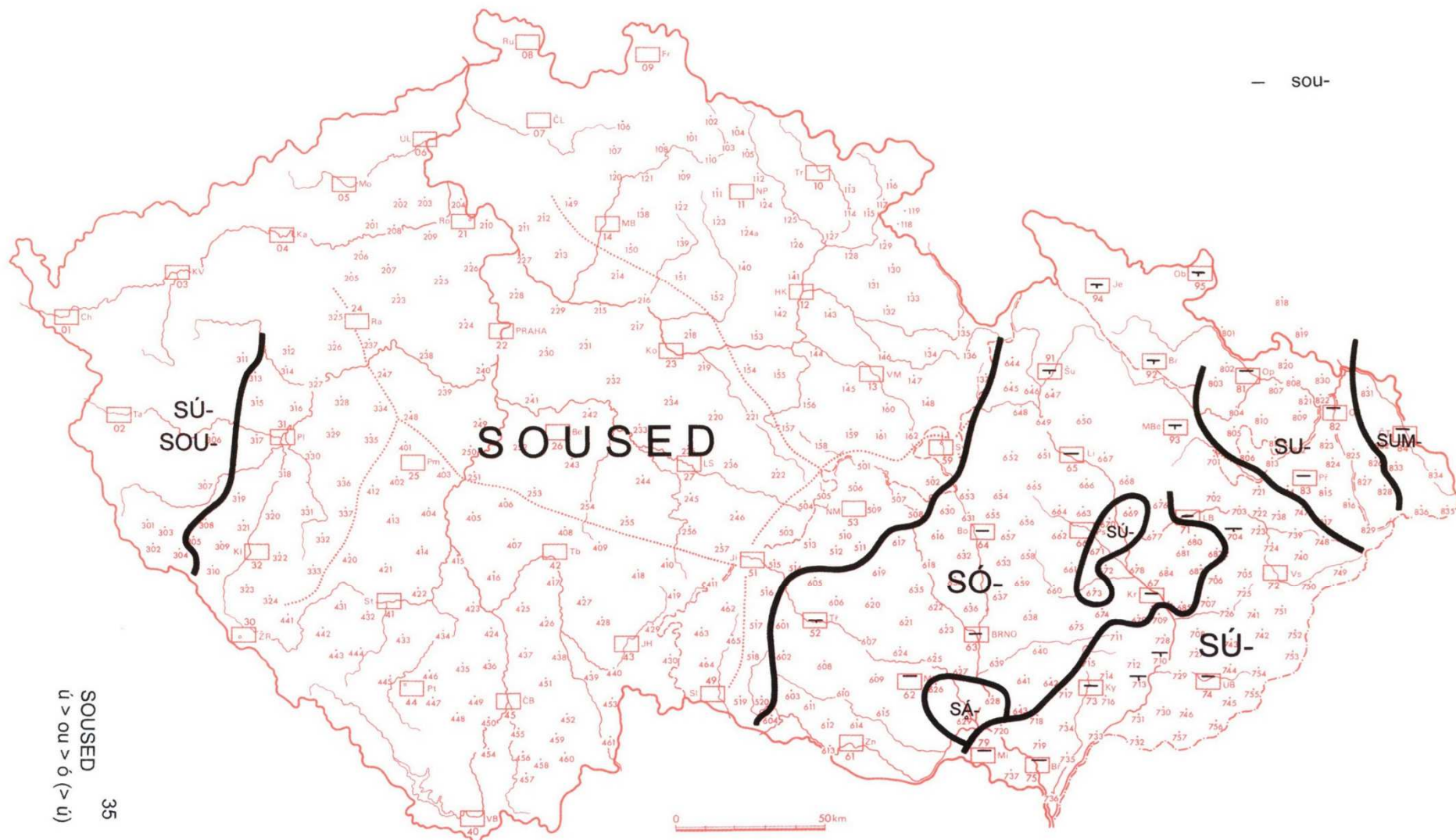
SPOLEČNÉ ZNAKY NÁŘEČÍ
V ČECHÁCH (různý územní rozsah)

existence diftongů *ej* (< ý) a *ou* (< ú)

existence diphthong *ej* (< *y*) a *ou* (< *ú*)

úženi é > í: mlíko, dlouhí poleno

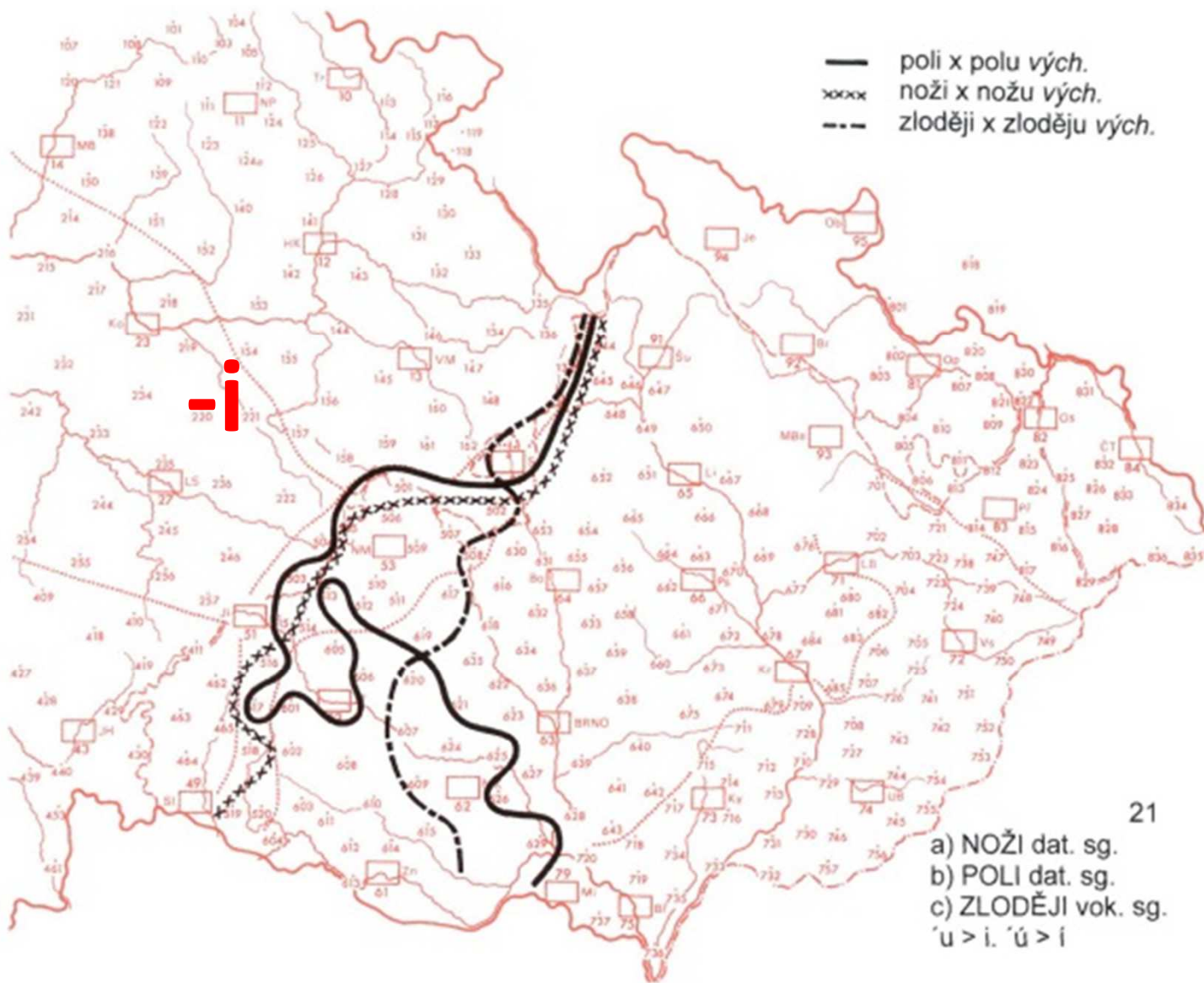
protetické *v-*: *vobjed*, *von voral*

provedená přehláska 'a > (ě >) e v konc.: typ *naše čepice*

provedená přehláska 'u > i, 'ú > í

progresivní asimilace znělosti ve skupině *sh*: *sch* (*schodít*)

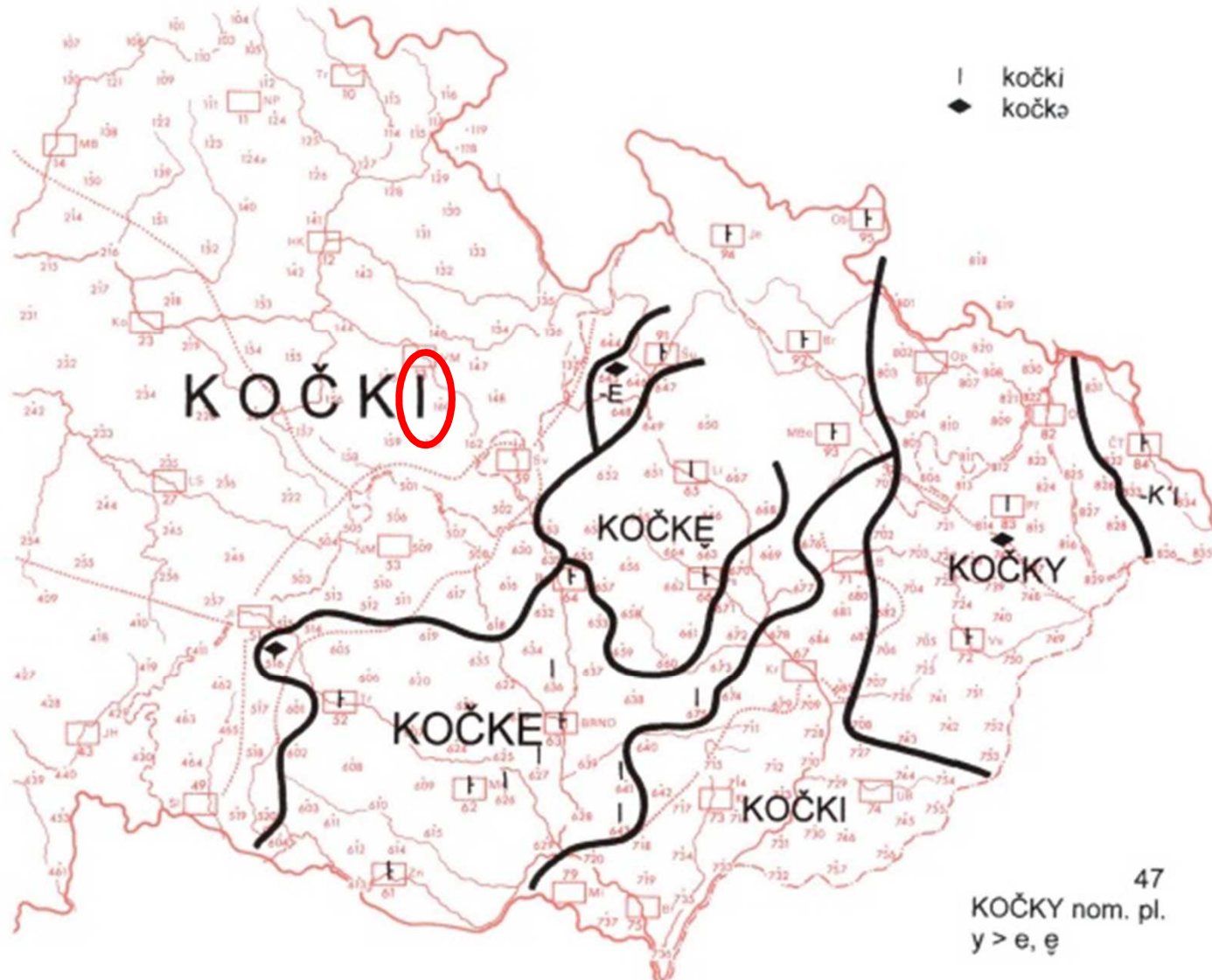

změna šč > *šť*: *šťestí*

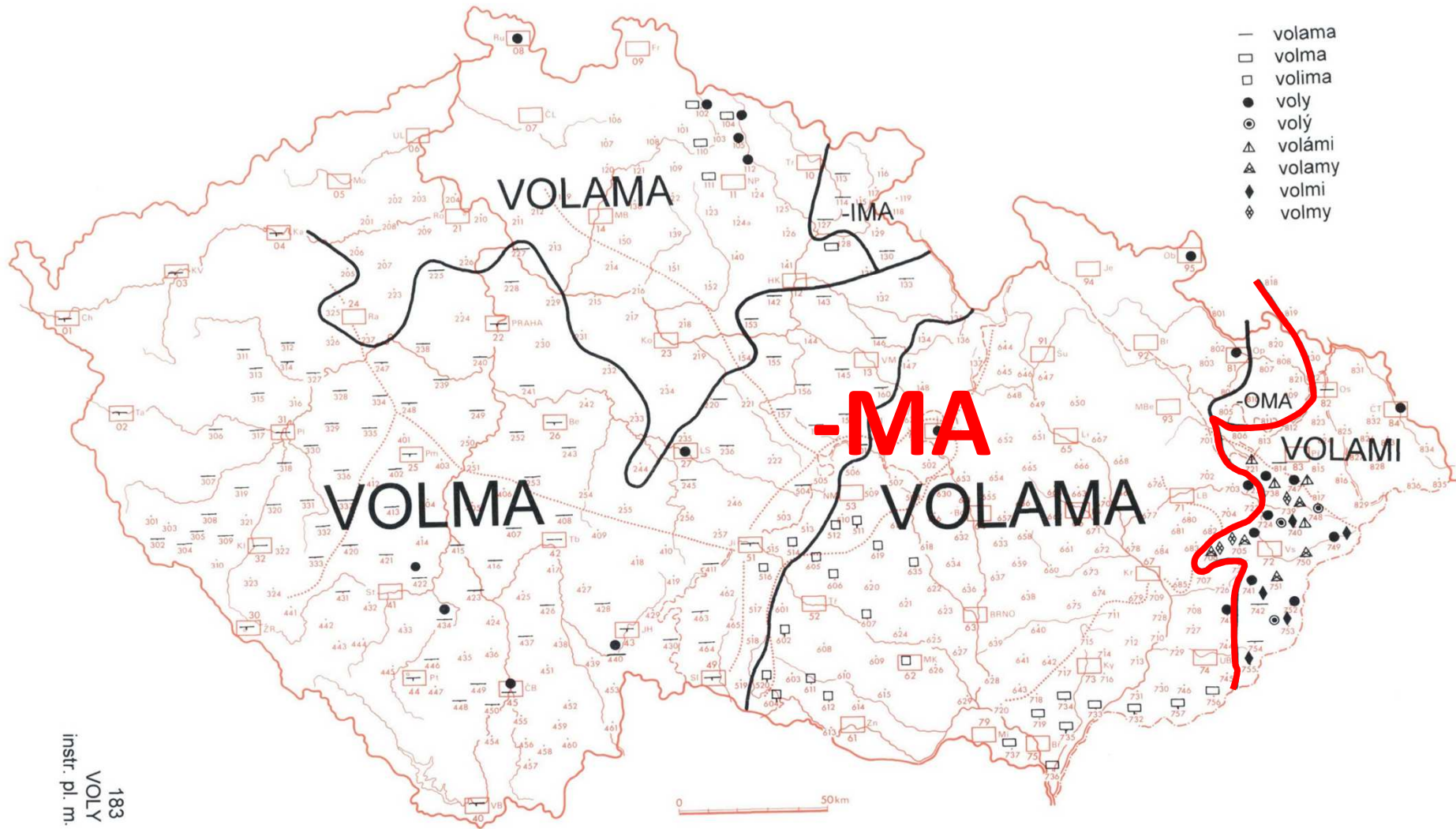
splynutí y s i: *kočki*

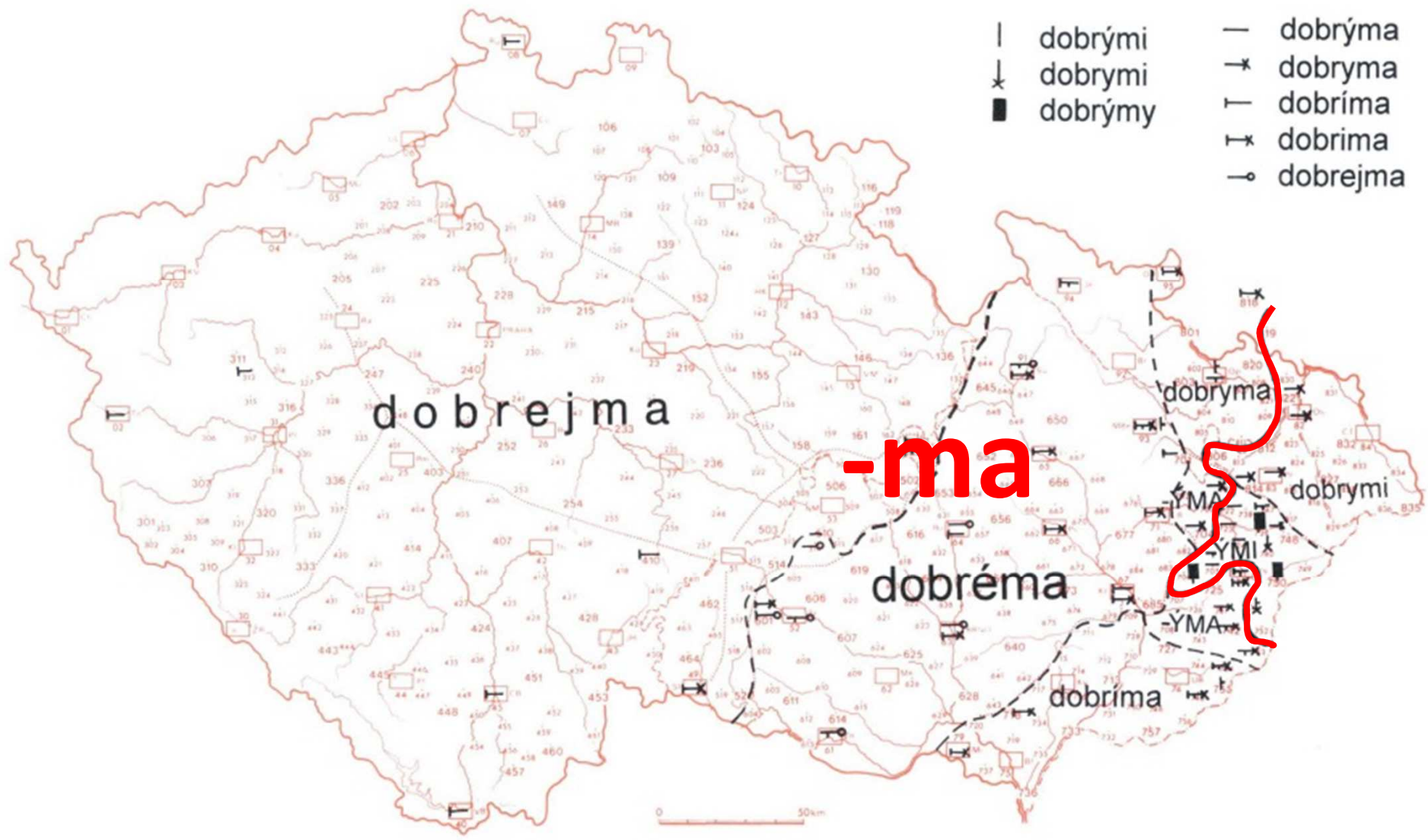

změna skupiny *-nsk-* > *-nck-*: *panckí*

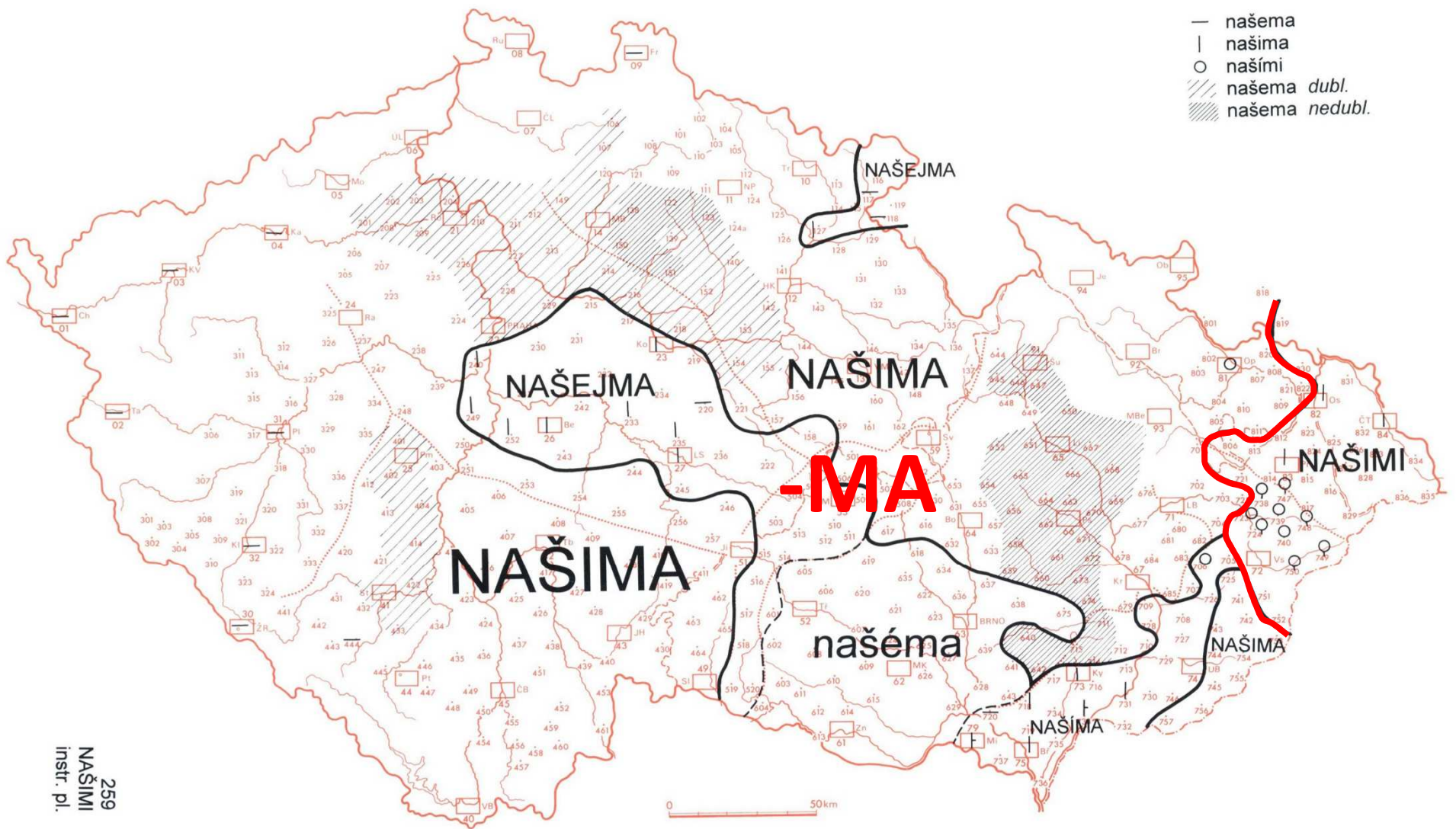

koncovka *-ma* v instr. pl. všech dekl. typů

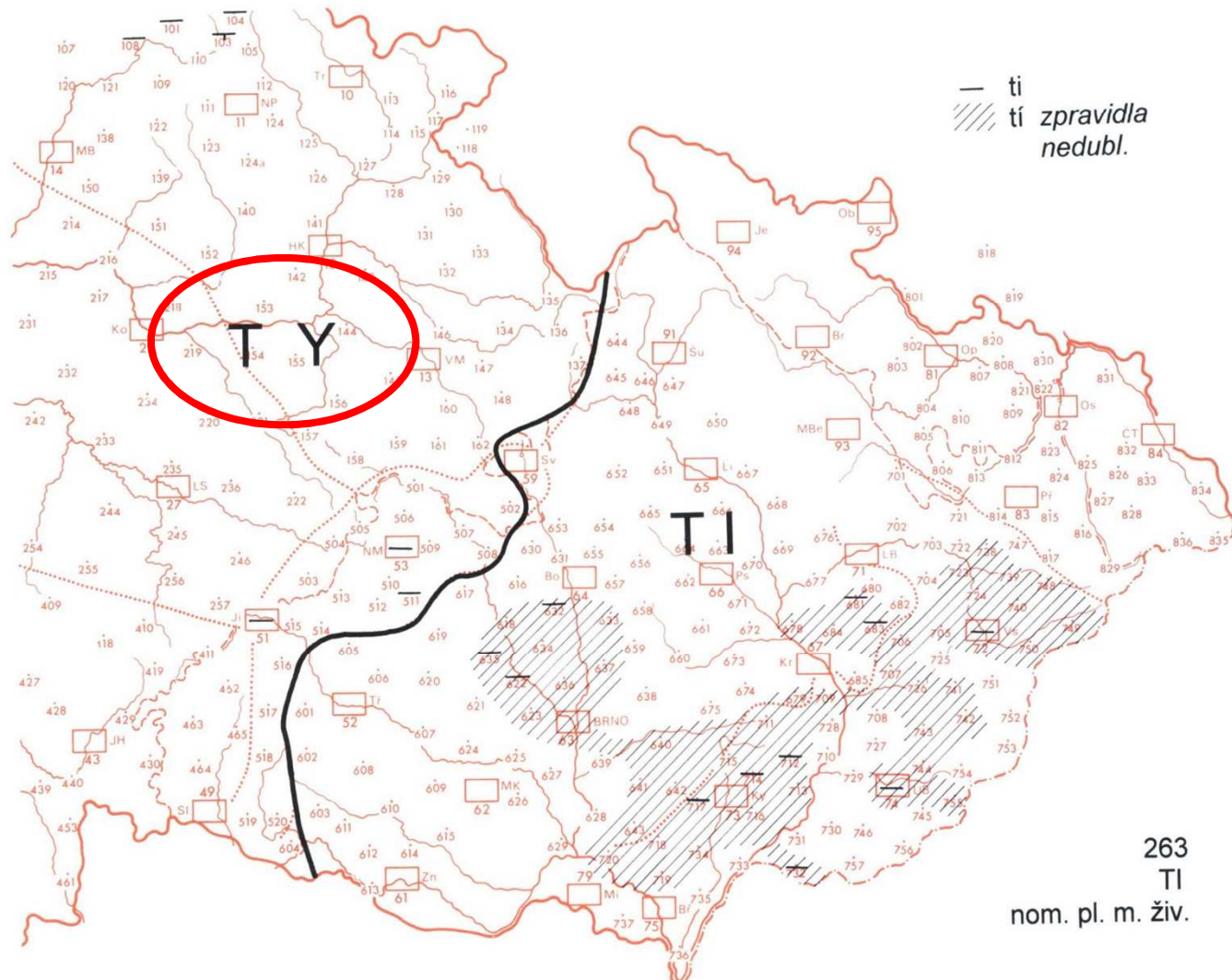

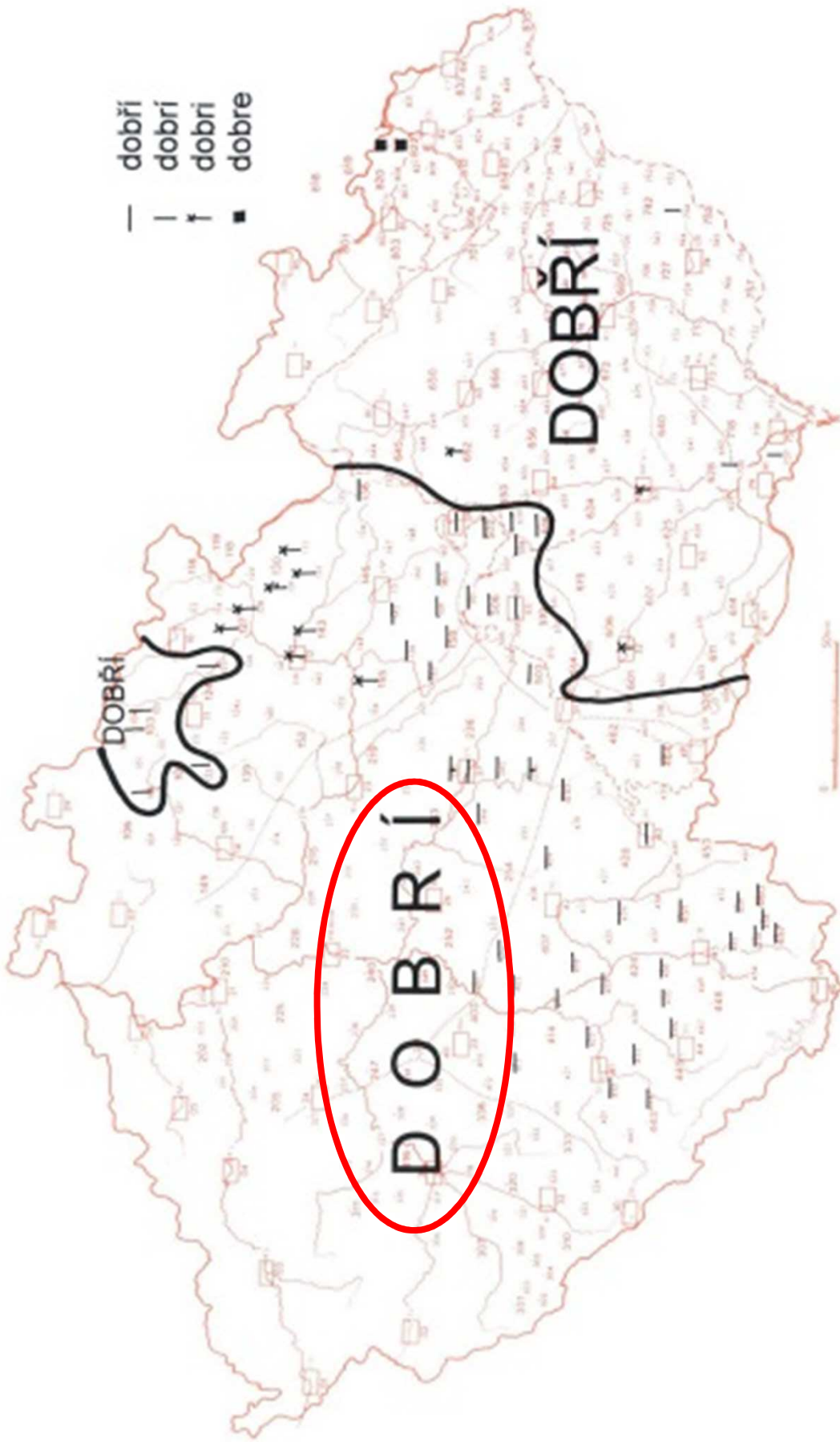
- našema
- | našima
- našimi
- ▨ našema dubl.
- ▨ našema nedubl.

259
 NAŠIMI
 instr. pl.

nerozlišování životnosti v nom. pl. adj. a zájm.: *ti bohatí lidé, ti starí hrnce*

- dobří
- | dobří
- ↑ dobří
- dobře

DOBŘÍ

příč. min. sg. m. **bez konc. -l**: řek, přítáh

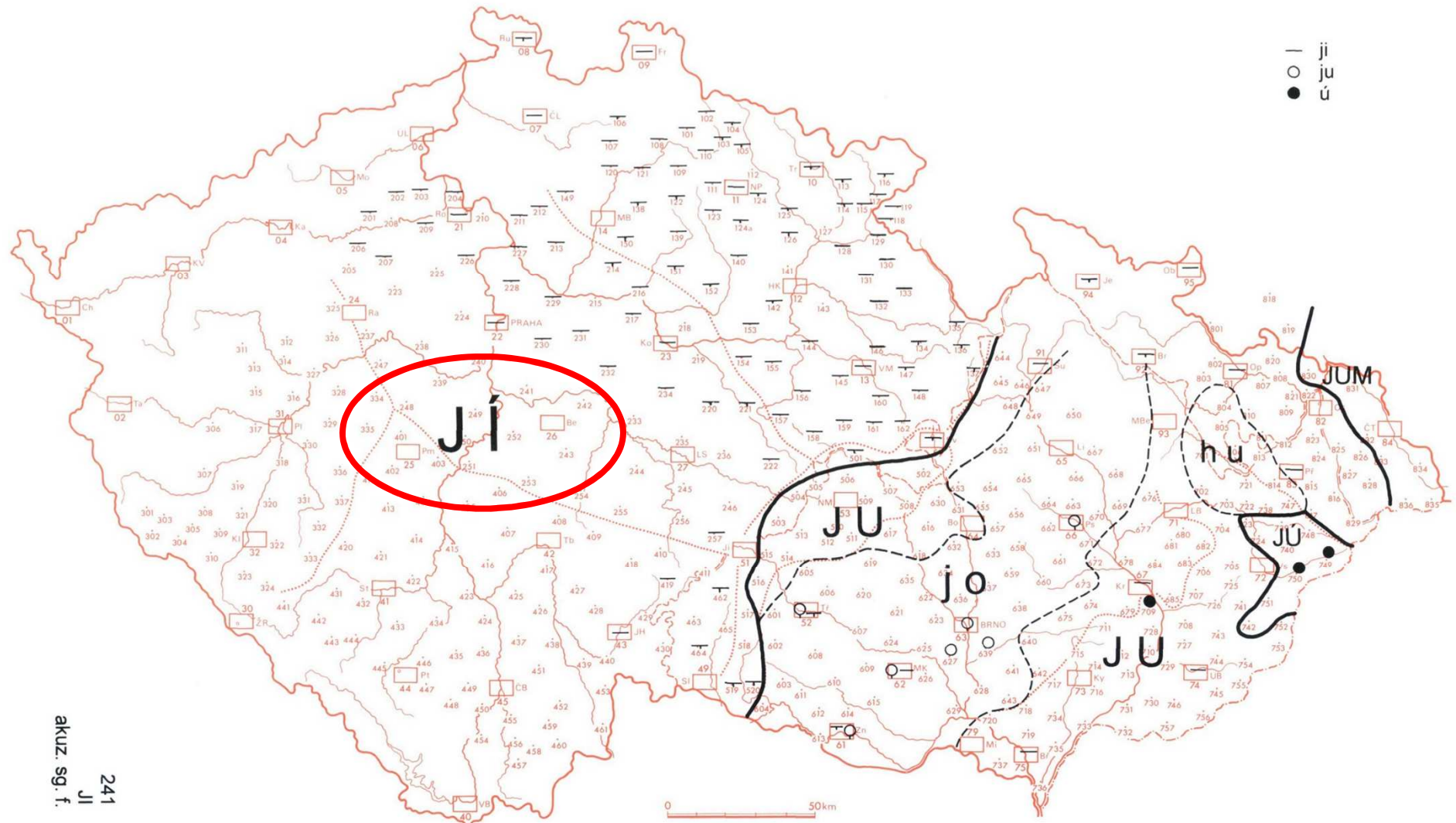

vynechávání pom. slovesa v 1. os. sg. i pl. min. času: *já šla*

tvar *jí* v A sg. zájm. *ona: já sem si jí bral*

nenáležitě živ. tvary v pl. zájm. *on, ona,*
ono: voňi ti housličky

